

**Visiting Professor of Middle-Eastern Europe
Research and training project entitled**

**Abstracts and materials of presentations of
III International research & training conference**

Public health – social, educational and psychological dimensions

**17 – 19 AUGUST 2017
Lublin, Poland**

The John Paul II Catholic University of Lublin

Department of public health, KUL

Department of general psychology, KUL

In cooperation with

European institute of public health

**G.S. Kostiuk institute of psychology of the NAPS of Ukraine
& Bogomolets National Medical University**

Department of General and Medical Psychology & Pedagogics

Abstracts and materials of presentations of III International research & training conference 'Public health – social, educational and psychological dimensions' 17 – 19 August 2017. Lublin, Poland

Honorary Committee: Ks. dr hab. **Jarosław Jęczeń**; Prof. dr hab. **Serhii Maksymenko**, Akademician of NAPS of UA; Prof. dr hab. **Andrii Shevtsov**, Corresponding Member of NAPS of UA; Prof. dr hab. **Yaroslav Tsekhmister**, Corresponding Member of NAPS of UA

Head of conference - dr hab. **Julia Gorbaniuk**, prof. KUL.

Scientific & Programme Committee: dr **Vitalii Lunov**, prof. RANH, Dr.H.C; dr hab. **Maria Chuchra**, prof. KUL; dr hab. **Yablonska Tetiana**, Senior Researcher dr **Tetiana Melnychuk**

Content

PERSONALITY-ORIENTED PSYCHOTHERAPY IN THE CLINIC OF GASTROENTEROLOGICAL DISEASES Maksymenko S.D., Maksymenko K.S.	3
CONCEPT FOR PRE-OCCUPATIONAL TRAINING IN MEDICAL EDUCATION: SYNERGETICS APPROACH Tsekhmister Ya.V.	6
SOCIAL TENSIONS IN THE ORGANIZATION: THE NATURE, APPROACHES TO LEARNING, THE MAIN SPECIES Karamushka L. M., Melnychuk T.I.	9
MASTER PROGRAMS FOR PUBLIC HEALTH - METHODOLOGICAL MEASUREMENT OF SOCIAL PSYCHOLOGY AND BEHAVIORAL MEDICINE Lunov V.Ye.	11
INFLUENCE OF CHILD-PARENT RELATIONSHIPS ON THE DEVELOPMENT OF CHILD'S IDENTITY Vlasova O.I., Yablonska T.M.	13
PARTIALLY SIGHTED TRAUMATIC GENESIS IN ADULTHOOD: MEDICAL AND PSYCHOLOGICAL CONSEQUENCES Abdryahimov R. A., Abdryahimova C. B.	18
TRAINING PSYCHO-EMOTIONAL STATES PARENTS OF CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DISABILITIES Dushka A.L.	19
THE EXTENT AND MEDICAL-PSYCHOLOGICAL CONSEQUENCES OF INFORMATION & PSYCHOLOGICAL WARFARE FOR UKRAINE'S POPULATION Markov A.R., Markova M.V.	21
TO THE ISSUE OF PERSONAL DETERMINATION IN THE LIFE CHOICES Sannikov O.	22
MENTAL REPRESENTATION OF PARENTS OF CREATIVE PROFESSIONS ABOUT THE PECULIARITIES OF CHILDREN'S UPBRINGING Sannikova A.	25
INTERACTION BETWEEN SCHOOL AND FAMILY AS A CONDITION FOR CREATING A SITUATION OF SUCCESS FOR STUDENTS WITH INTELLECTUAL DISABILITIES Dokuchyna T.	27
RISK MANAGEMENT IN SOCIAL WORK Doctorovich M.	30
EFFECTS OF CREATIVITY ON POSITIVE EMOTIONAL STATES Mraka N.	35
EMPATHY AS A COMPOSITION OF PROFESSIONAL SKILLS OF PRACTICAL PSYCHOLOGY Shtih I.I.	41
THE INFLUENCE OF ALCOHOL ON FORMING YOUTH SUBCULTURE Makarenko S.S.	44
TO THE QUESTION OF UKRAINIAN FAMILY EDUCATION Martsenyuk M.O.	46
PERSPECTIVES FOR THE DEVELOPMENT OF MARIUPOL CITY TRAVEL SERVICES IN THE PROTECTION OF HEALTH OF THE POPULATION Lubchuk O.K., Lunova T.R.	49
PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF THE LONE-PARENT FAMILIES Slobodianyuk N.	50
ALCOHOL ADDICTION IN STRUCTURE OF POSTSTRESSED DISORDERS IN ATO SOLDIERS Gaponov K. D.	52

**PERSONALITY-ORIENTED PSYCHOTHERAPY IN THE CLINIC OF
GASTROENTEROLOGICAL DISEASES**

Maksymenko S.D., Full member, NAES of Ukraine, Dr., Prof., Director of G.S.Kostiuk Institute of psychology of the NAES of Ukraine, Head of Department of General and Medical Psychology and Pedagogy of the Bogomolets National Medical University

Maksymenko K.S., Dr.Sc. in Psychology, associate professor, Department of General and Medical Psychology and Pedagogy of the Bogomolets National Medical University

Imbalance of emotive components in the structure of the internal picture of a disease is a specific mechanism of personal behavior violation introducing an imbalance in the following parameters “internality – externality”, aggravation of the defense mechanisms of denial and rationalization, worsening trends towards aggravation.

The complexity of these problems solving is associated with the main difficulty connected with an absence of sufficient grounds to speak about a real maturity and efficiency of not only symptomatic, but also pathogenetic psychotherapy. If we proceed from the fact that the aim of psychotherapy in the clinic of concomitant neurotic disorders is an achievement of sanogenic effect through activating the mechanisms of personality transformation, even taking into account the generally accepted models of the patient personality changes (accepting interpersonal relations, a special nature of the psychotherapeutic interactions involving psychosocial learning, assistance in structuring coping strategies, and use of body-oriented methods for self-acceptance), the task of restoring the personal “I” remains both relevant and problematic.

Given the importance of a patient personality and the above mentioned specifics of psychotherapy itself, particularly in somatogenic, we recommend clinical psychologists to work in close alliance with clinicians, bearing in mind that only a truly holistic, in deed and not in words, approach to the patient in a situation of chronic disease provides really optimal conditions for his/her adaptation and recovery in every sense of the word.

The aim of psychotherapeutic influence in the clinic of non-psychotic disorders is achieving sanogenic effect through activation of the basic mechanisms of the patient personal transformation which occurs due to specific psychotherapeutic influences and interventions. The mechanisms of therapeutic effects of psychotherapy are the internal conditions of psychotherapeutic situation which provide factorization of all sanogenic influences in the process of psychotherapy, and serve a sex planatory models of effectiveness of psychotherapeutic impacts.

The prospect of psychotherapy development consists in finding general mechanisms of the rapapeutic effects for all psychotherapeutic schools and directions, regardless of their theoretical orientation in perception of the basic principles of psychotherapeutic process. Models of universal psychotherapeutic mechanisms have been offered by many foreign and home authors. The basic mechanisms of therapeutic effects and specific interventions are the following: confrontation, understanding, insight, interpretation, provision of information, corrective emotional experience, catharsis, acceptance (acceptance, empathy and positive attitude), learning, coping skills development, activation of resources, self-discovery and self-exploration. These basic mechanisms cover all three planes of a patient personal transformation–cognitive, emotional and behavioral.

We have outlined the possibilities of personality-oriented psychotherapy and other areas of reconstructive psychotherapy applied for the treatment of systemic diseases

(somatogenic). The objectives of psychotherapy for the patients with somatic diseases include correction of inefficient psychological defense mechanisms, correction of the internal picture of illness and adaptation to the disease, correction of the disease effects on psyche as well as formation of adaptive behaviors. However, the main aim of a psychotherapeutic aid in somatogenic is in restoring personal “I” of a patient.

The content of the complaints, the characteristics of a psycho-emotional state, as well as subjective evaluation of personal emotional balance in patients with gastroenterological diseases spectrum in five experimental groups before the start of psychotherapeutic and pharmacological treatment have the following common features:

- a high-level of anxiety in patients is conditioned by existing deep unconscious fears by reason of uncertainty and lack of information in predicting their own future which creates a constant background sensation of insecurity and vulnerability, neurotizes and disorients personality of a patient;
- reduced activity in the expressed need to restore the usual way of life;
- conversion of psychological problems into somatic disorders;
- decreased frustration tolerance, passive attitude to life, elevated level of alexithymia, blocking requirements for affiliation with increased inter-psychic activity.

After finishing psychotherapeutic influence, the mostly expressed reliable positive dynamics of psycho-emotional state is seen in the patients who got a combination therapy. Significant positive changes were found on the scales of lie, hypochondria, hysteroid, depression, psychopathy, paranoia and psych asthenia. The defense mechanism of the type “escapes to illness” when the disease is a screen masking the desire to shift responsibility for the current problems on the others reduced strength of manifestation in this patient group. The indicators of hyposthenic circle revealing predominance of the passive-suffering position have also decreased.

After passing the combination therapy the patients rated their health status as good and see the prospect of the treatment. The threshold of tolerance to stress has been raised. Frequency of social contacts has increased that affected positively their emotional sphere and allowed to get satisfaction in personal life and professional activity. State of maladjustment reflecting in the profile through the increasing of the 7th scale characterized by sleep disorders, obsessive fears, sense of confusion, anxiety and feeling of impending disaster has improved.

According to the results of the second diagnostic with Lüscher and Sondy Color Test, significant differences have been elicited in the groups of patients received the course of group art therapy and a combined therapy. Among such indicators as increased anxiety, tendency to self-analysis, restraint in expression of feelings, intention to avoiding conflicts we have found a tendency to decrease in performance of these psychological symptoms.

With a high degree of reliability we could formulate a conclusion based on the obtained research results. The most important results in a clinical sense are related to health improvement, reduction in overall stress, reduction an option “aggravation of state”, reduction of scales peak indicating severity of reactive state of the patients and accompanied by the improvement of dynamics of the laboratory tests. They have been observed in patients received complex (psychological, pharmacological and nosological-oriented) therapy.

Thus, there is no evidence for making categorical judgments about the adequacy of psychotherapy itself, especially about its pathogenetic mission in all those situations where the processes related to psychogenic are not mentioned. However, note worthy is the fact that different psychotherapeutic approaches somehow perform auxiliary functions related to the processes of emotional acting out, switching attention from the dominant of physical suffering to the patient personal resources, as well as affecting the image of “I” and the processes of

self-presentation. In other words, it is extending the consciousness of a patient which deprives the experiences associated with the disease their dominant significance. The last circumstance, we believe, contributes into releasing a patient's resources both at the level of organism (nervous, endocrine and immune systems) and at the level of personal "I". It also offers additional opportunities for ensuring efficiency of the treatment process and restoration of health in every sense of this complex phenomenon.

All these data, found detailed description in our work, allow making an experimentally substantiated conclusion about the real possibilities of personality-oriented psychotherapy in relation to psychogenic. We claim that currently there is no evidence to suggest of the importance and sufficiency of psychotherapy in those situations where we don't speak about the processes specifically related to psychogenic. At the same time it is noteworthy that the various psychotherapeutic approaches more or less serve important psychological functions promoting emotional abreaction, returning attention, for example, from a dominant of physical suffering to the patient personal resources, as well as expanding the range of personal consciousness in his motivational-semantic, motivational-targeted and reflective aspects.

Given the importance of a patient personality and the above mentioned specifics of psychotherapy itself, particularly in somatogenic, we recommend clinical psychologists to work in close alliance with clinicians, bearing in mind that only a truly holistic, in deed and not in words, approach to the patient in a situation of chronic disease provides really optimal conditions for his/her adaptation and recovery in every sense of the word.

References:

1. Богучарова О.І. Здоров'я особистості у психологічній перспективі. Монографія. - К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, інститут післядипломної освіти. 2004 - 283с.
2. Brown J. Incident-related stressor, locus of control, coping, and, psychological distress among firefighters in Northern Ireland / J. Brown, G. Mulhern, S. Joseph // Journal of Traumatic Stress. - 2002. - V.15. - P.161-168.
3. López-Navas A. Psychological characteristics of patients on the liver transplantation waiting list with depressive symptoms [Електронний ресурс] / A. López-Navas, A. Ríos, A. Riquelme et al.// Transplant Proc. - 2011. - V. 43(1). - P. 158-160 - Режим доступу до журналу: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21335176>.
4. Maguire G.P. Psychiatric problems in the first year after mastectomy / G.P. Maguire, E.G. Lee, D.J. Bevington et al.// British Medical Journal. - 1978. - V 1. - P.963 - 965.
5. Максименко С.Д. Генезис существования личности. : - К.: Издательство ООО "КММ", 2006, - 240 с.
6. Makine C. Psychological Issues and Education Symptoms of depression and diabetes-specific emotional distress are associated with a negative appraisal of insulin therapy in insulin-naïve patients with Type 2 diabetes mellitus. A study from the European Depression in Diabetes [EDID] Research Consortium/ C. Makine, C. Karşıdağ, P. Kadioğlu et al. // Diabetes UK. Diabetic Medicine. - 2009. - V. 26. - P.28 - 33.
7. Технологии сохранения и укрепления психического здоровья: учебное пособие / Б.В. Овчинникова, Г.П. Костюк, И.Ф. Дьяконов. - СПб.: СпецЛит, 2010. - 302 с.

CONCEPT FOR PRE-OCCUPATIONAL TRAINING IN MEDICAL EDUCATION: SYNERGETICS APPROACH

Tsekhmister Ya.V., Corresponding member of NAPS of Ukraine, doctor of pedagogical sciences, professor, first Pro-rector on scientific and pedagogical work of Bogomolets National medical University

The changes that take place now in the system of higher education in Ukraine cannot enter into the global project of continuous education if the cardinal changes did not occur in other degrees and forms of education, and first of all in the sphere of secondary education. The concept of continuous education sets the task to secondary education – to prepare schoolchildren at the same time to enter to the working life and to enter to a higher school. That's why the tendency in approaching the general education training to occupational technical education is observed in many countries.

As O.V. Chalyi thinks, the new interdisciplinary scientific direction, which was called as “*synergetics*” by professor from Stuttgart university G. Hagen, started being formed in the 80-ies of XX century. The content of this term is in semantics of Greek word “*synergeia*” that means the joint collective influence. As the researcher mentions namely this term historically appeared in high antiquity in developed civilizations of Rome and Greece, first of all in relation to understanding the cooperative effect of medicinal substances on human organism [2, c. 110].

We believe that the modern pedagogical system may be considered to be open – objects and subjects of educational process freely exchange the great volumes of information between themselves and environment. Hereby, of course, we may assume the existence of pedagogical system, which is described using the mathematical model (such examples exist in mathematical psychology) but with the same probability it is possible to assume that complex dynamic pedagogical systems cannot perfectly be described due to analogy with mathematical models or using them [1, c. 55]. The model shall relate the dynamic characteristics of the system (intensity of growth and use of elements-features) with the function of system state, which characterizes the changes of its ordering. The model shall be non-linear because it shall describe qualitative and quantitative changes in the system. The mechanism for reverse relation of the system with the environment will also be included into the model.

Recently the problems of self-organization, which are studied by synergetics, become urgent and for many sciences, starting from physics and finishing with education. The researchers of self-organization process proved that mainly two parameters influence on the level for organization of any system: intensity in growth of a number of system elements and intensity in use of elements in the process for system function.

Accepting the principle for such organization of educational process, we assume that the training for specialty of doctors-psychologists at methodological conceptual level shall use the non-traditional subject-discipline approach in pre-occupational training of pupils but the brand new, integrative synergetic approach to separation, grouping, interpenetration of the main content of secondary education (state component of curriculum) and its variable part, which would provide with the most optimal level for adaptation of pupils at higher medical school. One of the leading tendencies for specialization at lyceum under such conditions is *the organization for function of content for fundamental disciplines in reconciliation with medical biological character of education*. The developed and theoretically grounded lecture, practical and laboratory courses in fundamental disciplines are directed to maximum training or students for study of those subjects at the first course of medical university.

Covering all these aspects, the philosophy for development of National medical

university, being based on cultural creative function of education, defines the following top-priority directions: to develop the feeling for respect of its Motherland, national identity at gifted pupils' youth; to put the understanding of needs by personality, community, state and world civilization; to develop the conception about plurality of world images; to bring up the ability impartially to perceive other cultures, systematically to think, creatively and responsibly to act.

The analysis of psychological pedagogical literature [3], own researches and the experience from activity of lyceum show that the efficiency in pre-occupational training of students depends on: Improvement of professional orientation work among pupils at general education schools, establishment of special classes with advanced study of special subjects; development of scientific approaches to selection of gifted children for mastery of medical occupation, establishment of system on psychoanalysis of future lyceum pupils; improvement of fundamental general education and medical biological training, necessary to continue the study at higher medical schools, labor activity; establishment of coordinated programs, which would provide with permanency of study at lyceum and higher school; provision with the level in possession of foreign languages, which would enable to master certain courses in foreign language and to continue the study in other countries in the world; establishment of innovative system for medical biological education, using the achievements by advanced national and world pedagogy and psychology; development of systems for teaching methods of academic disciplines that would unite the individual and differentiated approaches to study and development of pupils and would provide with the deep and conscious mastery of basic knowledge with maximum satisfaction of individual demands and interests of personality and its real capabilities, inclinations and opportunities; development of creative potential at teachers, their professional self-improvement, adaptation of teachers at higher school to educational process at lyceum; establishment of system for complex provision of educational process with textbooks, didactic materials, presentations, development of learning books and methodical guidelines; improvement of system for selection of highly qualified pedagogical staff for work with lyceum pupils.

Thus, the conceptual principles for organization of pre-occupational training of students as a component for system of continuous medical professional education are [3, c. 260-280]:

- The system of professional training of future specialists with medical specializations acquires the integrity and continuity providing that the higher school and postgraduate stages of medical education are based on pre-occupational training of pupils' youth at special secondary general education establishments – lyceums;
- The system of pre-occupational training shall cover different directions in vital activity and creativity of its pupils;
- The efficient pre-occupational training of pupils' youth may be carried out only upon the condition for establishment of integral system for function of secondary education establishment – lyceum, which activity is directed to psychological pedagogical support to professional establishment of senior schoolboy, his personality, conscious professional self-determination, provision with further professional development at higher school;
- The pre-occupational training of pupils' youth as a link of continuous professional education shall establish the foundation for development of individual professional competence, which requires possessing the knowledge and skills, necessary for it, experience in social activity, among which the most important one is the skills to study on its own, to acquire the new knowledge, to analyze and to integrate the new information. The primary professional training is considered as a component of pre-occupational training;
- The pre-occupational training of pupils' youth acts in organic unity of the

general, special and individual one. As the general, it reflects the laws to acquire the general secondary education and is a component of the abovementioned system; as the special it has its own specificity, stipulated by peculiarities for future professional activity of medical worker, necessity in advanced study of special subjects; as the individual it reflects the dependence of pre-occupational training on individual peculiarities of pupil, level in his cognitive interests, personal qualities;

- The pre-occupational training of pupils shall assist to development of capability of communications (which means not only the efficient communication between people and culture of “communication” with different sources of information), development of own human readiness for perception of new information, formation of qualities, necessary for it. It acquires the special importance at high rates of changes in technologies of the corresponding occupation.

Let's mention that the study process shows the capability of human to learn the new things and the process of relations – how it copes with the changes in the society and change in requirements to the level of its professional workmanship. The system of training is directed to form the readiness of personality for professional study in chosen specialization at higher medical school; formation of professionally significant qualities for doctor, professional interests, motivation for achievements in chosen sphere; improvement of adaptation for process on acquisition of higher medical education; development of capability of professional self-improvement during professional activity. The efficient pre-occupational training of pupils' youth in medical specialties may be carried out upon the condition for establishment of integral system for function of secondary education establishment – medical lyceum, directed to psychological pedagogical support to professional establishment of senior schoolboy. The purpose and measure for efficiency in this establishment is the personal development of pupil, his/her conscious professional self-determination, further professional development at higher school.

Література:

1. Айламазян А.К. Информатика и теория развития / А.К.Айламазян, Е.В. Стась, АН СССР, Ин-т программных систем.– М.: Наука, 1989.– 174 с.
2. Медична та біологічна фізика [Текст] : нац. підруч. для студ. ВМНЗ III-IV р. а. / [О. В. Чалий, Я. В. Цехмістер, Б. Т. Агапов, та ін.] ; за ред. О. В. Чалого; М-во охорони здоров'я України. - Вінниця : Нова Книга, 2013. - 526 с.
3. Цехмістер Я.В. Теорія і практика допрофесійної підготовки учнів у ліцях медичного профілю при вищих навчальних закладах [Текст] : дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Я.В. Цехмістер; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. - К., 2002. – 450 с.

SOCIAL TENSIONS IN THE ORGANIZATION: THE NATURE, APPROACHES TO LEARNING, THE MAIN SPECIES

Karamushka Liudmyla M., Corresponding member, NAES of Ukraine, Dr., Prof., Deputy Director in international relations G.S.Kostiuk Institute of psychology of the NAES of Ukraine, President of Ukrainian Association of Organizational and Work Psychologists
e-mail: LKARAMA01@gmail.com

Melnychuk, Tetiana I., PhD, senior researcher, Laboratory of organizational and social psychology, G.S.Kostiuk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
e-mail: mti_kiev@ukr.net

СОЦІАЛЬНА НАПРУЖЕНІСТЬ В ОРГАНІЗАЦІЇ: СУТНІСТЬ, ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ, ВИДИ

Карамушка Л.М., член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор, заступник директора з міжнародних наукових зв'язків Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Президент Української асоціації організаційних психологів та психологів праці
e-mail: LKARAMA01@gmail.com

Мельничук Т.І., кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України,
e-mail: mti_kiev@ukr.net

Актуальність дослідження. Однією із особливостей суспільств, які знаходяться в стані трансформацій, є соціальна напруженість [4], яка може проявлятися на різних рівнях, зокрема на рівні організації, і здійснювати *негативний вплив* на життєдіяльність окремих людей та соціальних інституцій.

В умовах українського суспільства, яке характеризується соціально-економічною кризою та наявністю військового конфлікту, зазначена проблема є особливо важливою. Тому її осмислення на теоретичному рівні та впровадження практичних підходів дасть, на наш погляд, можливість тією чи іншою мірою «знизити градус» соціально-економічного напруження в суспільстві.

Завдання дослідження:

1. Обґрунтувати доцільність введення поняття «соціальна напруженість в організації».
2. Виділити та проаналізувати основні підходи до аналізу соціальної напруженості в організації (соціологічного, психологічного та інтегрального підходів).
3. Виділити критерії для аналізу видів соціальної напруженості в організації.
4. Розробити класифікацію видів соціальної напруженості в організації.

Основні результати та їх обговорення.

1. *Соціальна напруженість в організації* (СНО) являє собою певний психічний стан організації, який характеризується загостренням внутрішньоорганізаційних та зовнішньоорганізаційних суперечностей об'єктивного і суб'єктивного характеру і проявляється в індивідуальній та груповій поведінці персоналу організації.

2. До *основних підходів* до вивчення СНО слід, на нашу думку, віднести: а) *соціологічний* (розглядає СНО, насамперед, як характеристику соціально-трудова відносин в організації з погляду накопичення та вираження протестного потенціалу персоналу між соціальними суб'єктами, які мають різний соціальний статус, займають

різні позиції в організаційній структурі, в силу чого мають різні можливості задоволення своїх суттєвих потреб і інтересів); б) *психологічний* (вивчає СНО, насамперед, з позиції виникнення певних психічних станів, як на рівні персоналу, так і на рівні організації, таких, наприклад, як тривожність, фрустрація та ін.); в) *інтегральний* (поєднує соціологічний та психологічний підходи), що знаходить відображення в його складових: соціологічний (забезпечує дослідження переважно «об'єктивних», «зовнішніх» індикаторів СНО, організаційно-функціональних чинників її виникнення та організаційно-функціональних умов профілактики і подолання СНО); психологічний (забезпечує дослідження переважно «суб'єктивних», «внутрішніх» індикаторів СНО, насамперед, психологічних станів персоналу та організації, а також психологічних чинників виникнення, психологічних умов профілактики та подолання СНО).

3. У процесі вивчення СНО доцільним є аналіз *психічних станів*, а саме: *професійних* (стосуються професійної діяльності); *ситуативних* (виникають в окремих ситуаціях професійної діяльності); *складних* (виникають у складних умовах професійної діяльності); *емоційних* (стосуються, насамперед, емоційної сфери); *глибоких та усвідомлених* (характеризуються глибиною перебігу та достатньою усвідомленістю); *тривалих* (спостерігаються протягом днів, місяців та ін.).

Доцільним також є вивчення психічних станів *на двох основних рівнях*: а) *особистості (конкретного працівника)*; б) *спільноти (організації)*. На рівні особистості (на рівні конкретного працівника) мова може йти про вивчення таких, наприклад, психічних станів, як настрої, тривожність, фрустрація та ін., а також виявів агресії, які можуть супроводжувати вказані процеси, та ін. Щодо рівня спільноти, то мова може йти про дослідження таких основних масових станів, як громадська думка і суспільний настрої.

4. Основні види СНО можуть бути розділені на 5 основних груп за такими критеріями: а) *«нормальності»* (аналізу того, чи є СНО обов'язковим, «нормальним» елементом соціально-трудова відносин у колективі, чи вона виходить за межі норми); б) *«загального чи часткового»* (визначення того, чи СНО притаманна всій організації, чи лише окремим її підрозділам); в) *«вираженість всередині організації чи поза нею»* (висвітлення того, чи СНО проявляється всередині організації чи виходить за її межі); г) *«залученості лише персоналу організації чи й суб'єктів, з якими взаємодіє організація»* (дослідження того, чи СНО стосується лише персоналу організації, чи і суб'єктів, з якими взаємодіє організація – клієнтів, партнерів, конкурентів та ін.); д) *«наслідків СНО на рівні особистості чи на рівні організації»* (вивчення того, чи впливає СНО лише на конкретних працівників – на рівні виникнення тривожності, фрустрації тощо, чи вона також впливає і на певні групи в організації та на організацію в цілому – на рівні організаційних конфліктів та організаційного стресу).

Висновки:

Вказані теоретико-методологічні підходи можуть бути покладені в основу подальших емпіричних досліджень з проблеми СНО.

MASTER PROGRAMS FOR PUBLIC HEALTH - METHODOLOGICAL MEASUREMENT OF SOCIAL PSYCHOLOGY AND BEHAVIORAL MEDICINE

Lunov V.Ye., Honorary Doctor, Professor RANH,
Department of General and Medical Psychology and Pedagogy of the
Bogomolets National Medical University
Lunyov_vitaliy@ukr.net

МАГІСТЕРСЬКІ ПРОГРАМИ З ПУБЛІЧНОГО ЗДОРОВ'Я – МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ВИМІР СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПОВЕДІНКОВОЇ МЕДИЦИНИ

Луцьов В.Є., почесний доктор, кандидат психологічних наук, професор РАП, кафедра загальної і медичної психології та педагогіки
Національного медичного університету імені О.О.Богомольця

Публічне здоров'я – як інтегральна галузь медичного та соціально-гуманітарного знання складає ґрунтовний інтерес для фахівців з когнітивно-поведінкових наук та охорони здоров'я. Глобалізаційні процеси суспільства неминуче ліфтингують, навіть настільки індивідні питання, як питання здоров'я, на рівень публічності, популярності, зокрема – великих соціальних груп. В Україні, попри значні напрацювання в галузі соціальної медицини, галузь публічного здоров'я залишається поза належною увагою. Разом з тим запити суспільства та міждисциплінарний рівень більшості сучасних досліджень узагальнюють можливості інтеграції науково-практичних знань до рівня магістерської спеціалізації фахівців з охорони здоров'я та поведінкових наук.

Публічне здоров'я (переклад з джерела Wikipedia) – це "наука та мистецтво запобігання захворюванням, сприяння подовженню життя та здоров'ю людей через організовані зусилля, інформований вибір суспільства, організацій, громад та окремих осіб" [1], що забезпечується аналізом тенденцій загроз здоров'ю населення та відповідними заходами його забезпечення і підтримки [2].

Відомо, що в класичному розумінні, публічне здоров'я охоплює міждисциплінарні підходи до епідеміології, біостатистики та медичних послуг. Слід також враховувати досягнення досліджень з екології здоров'я, поведінкового здоров'я, економіки здоров'я, державного управління, психічного здоров'я і безпеки та гігієни праці.

Сучасна практика охорони здоров'я вимагає залучення та кохеренції багатопрофільних груп працівників охорони здоров'я та професіоналів: з соціології та соціальної медицини, психології; епідеміології; біостатистики, медичної мікробіології; з охорони навколишнього середовища та інспекторів з охорони здоров'я; інженерів з громадського здоров'я; юристів з питань охорони здоров'я; працівників з розвитку громад; фахівців з комунікацій; біоетики; тощо [3].

На нашу думку, методологічною основою розробки програм та студіювань з публічного здоров'я можуть виступити принципи соціальної психології та поведінкової медицини, зокрема:

- Соціальної обумовленості поведінки людини в великих та малих групах;
- Соціалізації та наслідування досвіду;
- Трансгенерації патернів та здоров'язберігаючих традицій (зокрема етнокультурних);

- Раціоналізації-ірраціоналізації ставлення до хвороби-здоров'я (глибинно-психологічний контекст: психологія пільговика, пошук вторинної винагорода, тощо);
- Формування уявлень про ментальне та соматичне здоров'я;
- Формування навичок самообслуговування та збереження здорових ресурсів людини;

Зазначені принципи розкривають моливості побудови відповідної моделі студювань з публічного здоров'я (рис. 1).

Рис. 1. Публічне здоров'я – соціально-психологічні виміри дослідження

Враховуючи потреби українського суспільства, досягнення в галузі соціальної медицини та когнітивно-поведінкових наук, вважаємо за доцільне порушити проблемні напрями дослідження публічного здоров'я в Україні, які можуть скласти дослідницьку компоненту підготовки магістрів з публічного здоров'я (спеціалізація – психологія та поведінкова медицина):

1. Якість життя людини;
2. Якість професійного функціонування;
3. Ментальне здоров'я;
4. Професійне здоров'я;
5. Індекс людського потенціалу;
6. Епідеміологія: загрози, виклики;
7. Споживча поведінка людини;
8. Збереження ресурсів – забезпечення існування популяцій;
9. Моделі ставлення до хвороби і здоров'я
10. Стигматизація-фетишизм-вторинна винагорода (по коремим нозологіям);
11. Медицина і психологія катастроф та надзвичайних ситуацій;
12. Рекреація та туризм;
13. Валеологія, психоедукація, психопрофілактика;
14. Інформаційні стреси та кризи. Інформаційна війна. Безпека населення;
15. Здоров'язберігаючі психотехнології.

В межах доповіді вважаємо за доцільне презентувати досвід Національного медичного університету імені О.О.Богомольця з відповідних досліджень, зокрема кафедр: Соціальної медицини та громадського здоров'я [4] та кафедри загальної і медичної психології та педагогіки [5].

Література

1. Winslow, Charles-Edward Amory (1920). "The Untilled Field of Public Health". *Modern Medicine*. 2: 183–191.
2. "What is Public Health". Centers for Disease Control Foundation. Atlanta, GA: Centers for Disease Control. Retrieved 27 January 2017.
3. Joint Task Group on Public Health Human Resources; Advisory Committee on Health Delivery & Human Resources; Advisory Committee on Population Health & Health Security (2005). *Building the public health workforce for the 21st century*. Ottawa: Public Health Agency of Canada. OCLC 144167975.
4. <http://nmu.ua/zagalni-vidomosti/kafedri/kafedra-organyzatsyy-zdravoohranenyya-y-sotsyalnoj-medytsyny/>
5. <http://nmu.ua/zagalni-vidomosti/kafedri/department-general-medical-psychology-pedagogy/>

INFLUENCE OF CHILD-PARENT RELATIONSHIPS ON THE DEVELOPMENT OF CHILD'S IDENTITY

Olena Vlasova, Doctor of Psychology, Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
Tetiana Yablonska, Doctor of Psychology, Senior Research Fellow,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

13

The research's urgency of the modern family is conditioned by the need to study its transformations as a social institution and its influence on the development of the child in modern conditions. Speaking for a child from the first years of his/her life as the primary focus of socialization, satisfying her vital needs, the family forms the child's personality through the system of family education as a specific purposeful activity and attitude towards it.

Aim of study of the influence of child-parent relationships on the development of child's identity.

Methods and sample of research: ISI status questionnaire (J. Marcia), questionnaire of meaning-life orientations (D. Leontiev), teens on parents (E.Schaefer, adaptation of L. Wassermann, I. Gorkovaya, O. Romitsina). The study covered various groups of adolescents and young men: artistically gifted (44 respondents, of which 30 girls, 14 boys); children with behavior problems registered in the service of children's affairs through committing offenses (37 people, boys); adolescents and boys who had attended secondary school and had no personal and behavior problems (the control group, 62 persons, including 31 girls, 31 Boys).

Main results and their discussion. For modern psychological and pedagogical science and social practice is characteristic of a child as a subject of socialization, which changes in the course of education itself and changes its educators.

The influence of family education in a child is determined by many factors:

- Age of the child: in the early childhood, the central figure of socialization acts, as a rule, to have; commitment is acquired by the father, later become more meaningful communication with peers and social institutions of socialization.
- Becoming a child. Parents in different ways educate their children and the opposite, as a rule, more intensive and effective same-sex communication.
- Features of the transmission of cultural values from generation to generation (differences in living conditions and value orientations of generations predetermine the adoption of children by the vital settings of the parent's family).
- Ambivalence of parental feelings and their socio-psychological consequences. So, child-centeredness means strengthening the care of children, but at the same time limiting their internal freedom, forced infantilisation, which results in indifference and social irresponsibility.
- Numerous unexplored compensatory mechanisms of socialization that counterbalance or overwhelm many educational efforts. For example, the effect of the counter role additionality, when the child, having a good parenting example in front of the eyes, does not develop the appropriate skills, because parents do everything themselves, and the family does not need the activity of the child [1].

Consequently, the family environment has a significant influence on the formation of the child's attitude to the world and to other people, its basic settings and values, orientation and self-identity, its identity as the basic personality formation. Especially difficult this process takes place in the period of teenage life, often combined with the aggravation of conflicts - as internally personal, and interpersonal.

The structure of the family, the socio-psychological climate, and the peculiarities of interactions at the level of the child-parent subsystem have the greatest influence on the development of the child's identity.

Child and parental relationships are defined as a special kind of continuous and long interpersonal relationships characterized by strong emotional significance for both the child and parents, age variability, the balance of polar positions, the need to care and responsibility, as such, that predetermine the mental development and socialization of the child.

In modern psychological studies, child-parent relationships are revealed in the classifications of the types of problem families (N. Akkerman, S. Minuhin, A. Spivakovskaya, etc.), in characteristics of family pathologizing roles (H. Richter, E. Eidemiller etc.) and the influence of parental attitude on the development of the child (A. Adler, D. Bowlby, Yu. Gippenreiter, V. Satir, S. Freud, etc.), in different typologies of family education (V. Garbuzov, O. Zakharov, A. Lichko, etc.). Researchers analyze changes in the attitude towards the child in the process of development of society (V. Druzhinin), distinguish the basic characteristics of child-parent relationships (D. Bowlby, D. Winnicott, M. Mead, K. Rogers, V. Satire, E. Fromm and etc.); describe their structure (A. Varga, V. Stolin, etc.); develop an approach to studying the perception of parents by a child (L. Wasserman, I I. Gorkovaya, etc.).

In particular, child-parent relationships can be described as such basic parameters: positive interest in the child, policy-making, aggressiveness, autonomy, succession in education (E. Schaefer) [2], the combination of which determines certain favorable or unfavorable conditions for the development of the child's personality, in particular his/her identity [3].

As a result of the study of infant cells, it was discovered that the main parameters of the relationship in these families is a reduced positive interest in children, as well as increased level of hostility parents. Data, typical for the control group, were compared with the diagnostic data of artistically gifted adolescents who studied in a specialized school, and also "problem" teenagers who were registered with the children's service.

It is revealed that in the families of gifted children, the positive interest of both parents is dominated by their children; moderate policy that proves parents' preferences for the most part on a democratic style of communication. Fathers show lower hostility towards the child, and, accordingly, a greater measure of adoption of the child, show a greater degree of consistency in the educated autonomy.

In the group of "problem" adolescents, the signs of child-parenting are low positive interest in children, which is significantly different from those of other groups. Directivity expressed significantly, especially, from mothers. Also, for these families characterized by significantly higher rates of hostility, distance of parents, their inconsistency in education.

Revealed that the identity of different groups of adolescents differs significantly in structure and content, level of development, degree of coherence, content and level values orientations. The most significant differences between the groups studied recorded on professional identity, personal qualities, fullness of self, and the category of "interests and intentions"; gifted children characterized by a higher status in different spheres of life (by χ^2 -Fisher test, $p \leq 0,05$).

The comparison of the child's identity development indicators and the family relationship and education parameters leads to the conclusion that the most favourable conditions for child's identity development in the family relationship system at moderate levels of family cohesion and adaptation, and family education is characterized by a positive interest, democratic parenting style, acceptance of own children, reasonable autonomy, a high degree of consistency in the family education of both parents. These features are characteristic for most families with artistically gifted adolescents and young people, and to some extent for families from the control group. The families with "problem" children have largely unfavourable conditions for identity development which are manifested at non-optimal levels of cohesion and adaptation – large emotional distance, chaotic or rigid structures. Education in these families is characterized by a low level of positive interest in own children and absence of coherence in family education, strong directivity of mothers and fathers' hostility.

It can be argued that more favorable conditions for the development of the child, especially, its identity as a personal core, primarily related to constructive family relationships, which at the level of the child and parent subsystem are in a positive interest to children, moderate policy, autonomy, consistency of parents in education, lack of hostility.

Conclusions. The revealed dependencies between the indicators of family relationships and the identity of adolescents and young people confirm that the parameters of child-parent relationships are related to the indicators of identity development in adolescence and adolescence. These data must be taken into account when creating a psychosocial correction program aimed at helping teenagers develop their identity, helping their parents communicate with their children in this complex and decisive period for personal development.

References

1. Vlasova O.I. Pedahohichna psykholohiia: navch. posibnyk. – K., 2013 – 480 s.
2. Vasserman L.Y., Horkovaia Y.A., Romytsyna E.E. Rodytely hlazamy podrostka: psykholohycheskaia dyahnostyka v medyko-pedahohycheskoi praktyke : uch. pos. – SPb.: "Rech", 2004. – 256 s.
3. Jablonska T.M. Rozvytok identychnosti dytyny v systemi simeinyh vzaiemyn : [monohrafiia]. – Sumy: Vyd-vo SumDPU im. A.S.Makarenka, 2013. – 444 s.

ВПЛИВ ДИТЯЧЕ-БАТЬКІВСЬКИХ ВЗАЄМИН НА РОЗВИТОК ІДЕНТИЧНОСТІ ДИТИНИ

Власова О.І., доктор психологічних наук, професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Яблонська Т.М., доктор психологічних наук, старший наук. співроб.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Актуальність досліджень сучасної сім'ї зумовлена необхідністю вивчення її трансформацій як соціального інституту та її впливу на розвиток дитини в сучасних умовах. Виступаючи для дитини з перших років її життя первинним осередком соціалізації, задовольняючи її життєві потреби, сім'я формує особистість дитини через систему сімейного виховання як специфічної цілеспрямованої активності і ставлення до неї.

Мета – дослідження впливу дитяче-батьківських взаємин на розвиток ідентичності дитини.

Методи і вибірка дослідження: анкета ISI статусу ідентичності (Дж.Марсія), опитувальник смисло-життєвих орієнтацій (Д.О.Леонтьєв), тест «Підлітки про батьків» (E.Schaefer, адаптація Л.І.Вассермана, І.О.Горькової, О.Є.Роміциної). Дослідженням було охоплено різні групи підлітків і юнаків: художньо обдарованих (44 опитаних, з яких 30 дівчат, 14 хлопців); дітей з проблемами поведінки, які перебували на обліку служби у справах дітей через скоєння правопорушень (37 осіб, хлопці); підлітків і юнаків, які навчалися в загальноосвітній школі і не мали особистісних та поведінкових проблем (контрольна група, 62 особи, з яких 31 дівчина, 31 хлопець).

Основні результати та їх обговорення. Для сучасної психолого-педагогічної науки і суспільної практики характерним є погляд на дитину як на суб'єкта соціалізації, який змінюється в ході виховання сам і змінює своїх вихователів.

Оцінюючи потенційний і реальний вплив сімейного виховання, потрібно враховувати багато факторів:

- Вік дитини: в ранньому дитинстві центральною фігурою соціалізації виступає, як правило, мати; згодом авторитету набуває батько; пізніше більш значущими стають спілкування з однолітками й суспільні інститути соціалізації.

- Стать дитини. Батьки по-різному виховують дітей своєї статі і протилежної; як правило, інтенсивніші й ефективніші одностатеві комунікації.

- Специфічні особливості трансмісії культурних цінностей від покоління до покоління у певному суспільстві й у певний період (розбіжності в умовах життя і ціннісних орієнтаціях поколінь зумовлюють міру прийняття дітьми життєвих установок батьківської сім'ї).

- Амбівалентність батьківських почуттів та їх соціально-психологічні наслідки. Так, дітоцентризм означає посилення піклування про дітей, але одночасно й обмеження їхньої внутрішньої свободи, примусову інфантилізацію, наслідком чого є байдужість і соціальна безвідповідальність.

- Численні недосліджені компенсаторні механізми соціалізації, що зрівноважують або зводять нанівець багато виховних зусиль. Наприклад, ефект зустрічної рольової додатковості, коли дитина, маючи перед очима гарний батьківський приклад, не виробляє у себе відповідних навичок, оскільки батьки все роблять самі, й сім'я не має потреби в активності дитини [1].

Отже, сімейне середовище має суттєвий вплив на формування ставлення дитини до світу й до інших людей, її базові установки і цінності, спрямованість і

самосвідомість, її ідентичність як базове особистісне утворення. Параметри сім'ї, що мають найбільший вплив на розвиток ідентичності дитини, – це структура сім'ї, соціально-психологічний клімат, особливості взаємостосунків як на рівні сім'ї як цілісної системи, на рівня дитяче-батьківської підсистеми.

Дитяче-батьківські взаємини визначаються як особливого роду безперервні й тривалі міжособистісні стосунки, що характеризуються сильною емоційною значущістю як для дитини, так і для батьків, віковою змінністю, балансом полярних позицій, потребою піклуватися та відповідальністю, як такі, що зумовлюють психічний розвиток і соціалізацію дитини.

У сучасних психологічних дослідженнях дитяче-батьківські взаємини розкриваються у класифікаціях типів проблемних сімей (Н. Аккерман, С. Мінухін, А.С. Співаковська та ін.), в характеристиках сімейних патологізуючих ролей (Х.Е. Ріхтер, Е.Г. Ейдемільер та ін.) і впливу батьківського ставлення на розвиток дитини (А. Адлер, Д. Боулбі, Ю.Б. Гіппенрейтер, В. Сатир, З. Фрейд та ін.), у різних типологіях сімейного виховання (В.І. Гарбузов, О.І. Захаров, А.С. Лічко та ін.). Дослідники аналізують зміни ставлення до дитини в процесі розвитку суспільства (В.М. Дружинін), виокремлюють базові характеристики дитяче-батьківських взаємин (Д. Боулбі, Д. Вінкот, М. Мід, К. Роджерс, В. Сатир, Е. Фромм та ін.); описують їх структуру (А.Я. Варга, В.В. Столін та ін.); розвивають підхід до вивчення сприйняття батьків дитиною (Л. Вассерман, І.О. Горькова та ін.).

Зокрема, дитяче-батьківські взаємини можуть бути описані такими основними параметрами: позитивний інтерес до дитини, директивність, агресивність, автономність, послідовність у вихованні (E.Schaefer) [2], поєднання яких і визначає певні сприятливі або несприятливі умови для розвитку особистості дитини, зокрема її ідентичності [3].

В результаті дослідження сімей підлітків, для яких актуалізується проблема дитяче-батьківських взаємин, було виявлено, що основними параметрами взаємин у цих сім'ях є знижений позитивний інтерес до дітей, а також підвищений рівень ворожості батьків. Дані, характерні для контрольної групи, порівнювалися із даними діагностики художньо обдарованих підлітків, які навчалися у спеціалізованій школі, а також «проблемних» підлітків, котрі перебували на обліку служби у справах дітей.

Виявлено, що у сім'ях обдарованих дітей панує позитивний інтерес обох батьків до своїх дітей; помірна директивність, яка свідчить про налаштованість батьків здебільшого на демократичний стиль спілкування. Батьки виявляють по відношенню до дитини нижчу ворожість, а відповідно – більшу міру прийняття дитини, демонструють більшу послідовність у вихованні й автономність.

У групі «проблемних» підлітків та юнаків ознаками дитяче-батьківських стосунків є дуже низький позитивний інтерес до дітей, що значуще відрізняється від показників інших груп. Значною мірою виражена директивність, особливо з боку матерів. Також для цих сімей характерні значно вищі показники ворожості, дистанційованості батьків, їх непослідовності у вихованні.

При цьому виявлено, що ідентичність підлітків різних груп істотно відрізняється за структурою і змістом, рівнем розвитку, мірою узгодженості, змістом і рівнем ціннісних орієнтацій.

Співставляючи особливості розвитку ідентичності дитини та досліджені параметри дитяче-батьківських взаємин, можна дійти висновку, що найбільш сприятливі умови розвитку ідентичності дитини визначаються такими характеристиками виховання як позитивний інтерес, демократичний стиль виховання, прийняття дитини, помірна автономність, висока міра послідовності у вихованні обох батьків. Такі особливості характерні для сімей обдарованих підлітків і юнаків, а також деякою мірою для

представників контрольної групи. У сім'ях «проблемних дітей» виявлено здебільшого несприятливі умови для їх особистісного розвитку: значну емоційну дистанційованість батьків, низький рівень позитивного інтересу до дитини і послідовності у вихованні, значну директивність матерів і ворожість батьків.

Це дозволяє стверджувати, що більш сприятливі умови для розвитку дитини, насамперед її ідентичності як особистісного ядра, насамперед пов'язані з конструктивними сімейними взаєминами, що на рівні дитячо-батьківської підсистеми виявляються у позитивному інтересі до дітей, помірних директивності, автономності, послідовності батьків у вихованні, відсутності ворожості.

Висновки. Виявлені залежності між показниками сімейних взаємини та ідентичності підлітків і юнаків підтверджують те, що параметри дитячо-батьківських стосунків пов'язані з показниками розвитку ідентичності в підлітковому і юнацькому віці. Виявлення цих залежностей дає можливість сформулювати психологічні умови розвитку позитивної ідентичності дитини в системі сімейних взаємин і створити на цій основі психокорекційні програми, спрямовані на допомогу підліткам у розвитку їх ідентичності, допомогу батькам у спілкуванні з дітьми у цей складний і вирішальний для становлення особистості період.

Література

1. Власова О.І. Педагогічна психологія: навч. посібник. – К., 2013 – 480 с.
2. Вассерман Л.И., Горьковая И.А., Ромицына Е.Е. Родители глазами подростка: психологическая диагностика в медико-педагогической практике : уч. пос. – СПб.: "Речь", 2004. – 256 с.
3. Яблонська Т.М. Розвиток ідентичності дитини в системі сімейних взаємин : [монографія]. – Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2013. – 444 с.

PARTIALLY SIGHTED TRAUMATIC GENESIS IN ADULTHOOD: MEDICAL AND PSYCHOLOGICAL CONSEQUENCES

**R. A. Abdryahimov, M.D., PhD; C. B. Abdryahimova, Professor, M.D., PhD.
Bogomolets National medical University**

On the basis of comparative socio-demographic, clinical psychopathological, psychodiagnostic, neurophysiologic analysis, based on specialized clinics eye injury, surveyed 600 people aged 18 – 60 years with partial loss of traumatic origin, defined clinical criteria and prognosis of non-psychotic mental disorders in contingents.

Clinical psychopathological determined underestimation present depressive symptoms and anxiety. Nosological representation of nonpsychotic mental disorders among the surveyed attributed to the cluster «Response to stress and adaptation disorder», among them a large clinical variability accounted for adjustment disorder, and less – posttraumatic stress disorder. It is shown that in the absence of non-psychotic mental disorders level manifestations of posttraumatic stress is twice lower than when available. Structure and specificity of the symptoms of posttraumatic stress is directly dependent on the prevailing clinical and psychopathological syndrome, namely, the experience of symptoms leading to the invasion of anxiety and phobic symptoms, and avoidance – in patients with asthenic manifestations.

Open psychoadaptation role in the origin of mechanisms nonpsychotic disorders due to partial loss of a traumatic nature. Stressed that non-constructive behavioral response in these cases is a basic adaptation mechanisms. Identified and classified the types of behavioral

strategies – nonconstructive and constructive. Under unconstructive understood types such as: cognitive-destructive, aggressive and conflict and emotional maladaptive. Design is cognitive-stimulating, behavioral and activity, emotional and resolute.

Neurophysiologic mechanisms of the development component of nonpsychotic mental disorders was significant discrepancy between the acoustic-related events, auditory evoked potentials. Equipped with unique electrophysiological markers characteristic of patients, depending on the dominant psychopathological syndrome. When asthenic symptoms such marker index was correct implementation of sensor motor reactions, as well as the amplitude of the components P1, N1, P2, N2. For patients with anxiety and phobic symptoms such indicators are: latency P1, intervals and P1N1 N2P3i swing amplitudes complex P1N1.

On the basis of summarizing the data, concluded that the system of comprehensive care for patients with partial loss of traumatic origin should be a set of medical, psychological, educational and social events designed with the influence of biopsychosocial factors in the genesis of the nonpsychotic mental disorders aimed at preventing or eliminating the clinical psychopathology and psychosocial maladjustment, ensuring a decent level of social functioning of patients in everyday circumstances of life, realized an interdisciplinary team of professionals.

TRAINING PSYCHO-EMOTIONAL STATES PARENTS OF CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DISABILITIES

Dushka Alla

Psy.D., Senior Research Associate (SRA),
The Kostiuk G. S. Institute of Psychology, Kiev, str. Pankovskaya 2,
tel. +380 (44) 288 33 20 alla_psy@rambler.ru

19

The first block is personal and is aimed at understanding by parents of their personality characteristics, beliefs, attitudes and the formation of a creative research position. A comprehensive study of the personal characteristics of parents of children with the special necessities and the development of specific forms of psycho-pedagogical and psycho-corrective support make it possible to provide them with substantial support in overcoming the difficulties of social adaptation and acquiring a social importance for themselves and their children. On this stage the block of exercises is offered. The exercises are based on behavioral therapy, which is built on a rational approach to life's circumstances. We believe that behavioral therapy is the most effective approach to parents' understanding of their personal characteristics, beliefs, attitudes, because the personal deformities of parents are manifested in the form of behavioral deviations and inadequate forms of interaction with the society.

The second training block is communicative. Parents of children with the special necessities experience a number of emotional conditions that are subject to psycho-corrective measures:

- social fear - fear of rejection, this fear takes on the nature of an obstacle that does not allow them even to try to establish relationships, the fear of contact becomes an obsessive emotional state, leading to a distortion of self-esteem and loss of self-esteem and self-efficacy (underestimated self-esteem);
- irrational beliefs, as well as some logical errors that lead to illogical and irrational conclusions, which gradually develop into strong, irrational beliefs;
- absence or distortion of the skill of expression of feelings, which is extremely necessary in the sphere of interpersonal relations.

The third block of training is devoted to the formation of conflict resolution skills in interpersonal communication.

The aim of the block is to study methods and methods for forecasting, preventing and resolving conflicts.

Tasks of the block:

- to master the essence and structure of the conflict;
- to work out the causes of domestic and professional conflicts;
- to learn the stages and ways of resolving conflict situations;
- to learn modern approaches to the study of conflicts;
- study the specifics of conflict prevention in the family;

learn how to use the negotiation process as a way to resolve conflicts.

The subjects of the conflict (opponents, conflicting) are individuals or their various communities whose interests and goals collide, that is, the direct participants in the conflict. Object of conflict - it what a conflict happened from. An object of conflict is a concrete material(resource), social(power), spiritual (idea, principle, norm) value, to possessing of that both opponents aspire simultaneously.

The subject of the conflict is an objectively existing or imaginary problem underlying the conflict; contradiction, because of which the parties come into conflict. The motives of the conflict are internal motive forces, which push the subjects of the conflict to confrontation.

Conflict genes - words, gestures, assessments, judgments, actions or omissions that can lead to conflict.

Latent (hidden) functions of the conflict - the consequences to a certain extent differ from the intentions previously declared by the parties to the conflict, or the consequences of the conflict are detected only with the passage of time. The latent functions of conflict can be expressed in that his consequences in general can appear unexpected and not answering aims and interests of conflicting parties. Explicit and latent functions of conflict can be both negative and positive, id est they have ambivalent character and every conflict has the reason, arises up concerning the necessity of satisfaction of some necessity. That value that is able to satisfy this necessity and from the capture of that there is a conflict, and is his object. Material, social and spiritual values can come forward as an object of conflict.

The purpose of this block of training is to form a view of the nature of the conflict, the development of the ability to adequately respond to various conflict situations.

Tasks of the block:

- it is an analysis of conflict from the point of view of the positive and negative affecting interpersonally relations and on attitude toward to itself;
- to show basic factors behavior in a conflict;
- to show meaningfulness of emotional sphere of man and her influence on a communication during a conflict.

Let's single out two ways from a variety of conflict resolution options:

- it is transformation of objective factors generating a conflict;
- it is transformation of subjective, psychological side, ideal characters of conflict situation, formed at parties.

It should be noted that partial resolution of the conflict is achieved when the external conflicting behavior of the parties is terminated, but the internal, so-called cognitive, intellectual and emotional sphere that generated conflict behavior has not yet been transformed. Complete permission of conflict is arrived at only then, when both components of conflict situation will be transformed both on external and on internal levels.

The fourth block of training is aimed at developing techniques for self-regulation of emotional states - anxiety (personal and situational), affectivity, depressiveness, autism,

internal discomfort. This unit combines techniques that optimize the emotional state, as they activate the attentional, mnemonic and imaginary mechanisms of auto psychotherapy.

Psycho-emotional techniques are divided into three subgroups, depending on which mental process is dominant in their implementation in order to improve the emotional state:

1. Imaginative techniques (from English imagination - imagination). The psychotherapeutic effect is determined by the fact that the imagination of the desired psycho-physiological state or behavior, which causes positive emotions, is formed by using imaginary techniques.

2. Attentive techniques (from the English "attention" - attention). With their application, the emotional state improves due to a targeted correction of "attention" - a mental process that stimulates the selective focus of mental activity on the perception of certain objects and phenomena. The process of self-regulation of the emotional state using attenuation techniques is achieved as a result of switching attention from psycho-traumatic stressors (problems, events, situations) to neutral or positive emotions. In this case, the best psychotherapeutic effect arises if the object of concentration of attention causes interest, depending to a large extent on the characteristics of education, horizons, traditions and hobbies.

3. Memorial methods (from the English "memory" - memory) - improvement of the emotional state through purposeful activation of memory, mainly "emotional". With the help of memorial techniques, the reserves of emotional memory that have psychotherapeutic effects are mobilized. When they are used, events and situations are recalled in memory, memories of which are evoked by positive emotions, optimistic moods.

Conclusions

Correction of psycho-emotional states of parents of children with the special necessities has the main goal - the formation of parents' understanding of self-organization, provides for the parents' ability to plan the activities of the child and the family, to achieve success in the situation with the child, to acquire optimal self-fulfillment in the family and in society.

THE EXTENT AND MEDICAL-PSYCHOLOGICAL CONSEQUENCES OF INFORMATION & PSYCHOLOGICAL WARFARE FOR UKRAINE'S POPULATION

Arthur R. Markov; Marianna V. Markova, Prof. MD, PhD

Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education, Kharkiv, Ukraine

Introduction. The last three years Ukraine is in a hybrid war, the key of which is the massive information-psychological treatment population, and as an independent method of aggression and as potentially disruptive impact of the use of classical techniques of professional RF military warfare accession to irregular illegal armed groups.

Methods. Content analysis the features of mass, scale and consequences of information-psychological war (IPW) against Ukraine available in leading electronic search of the Internet (Google, Rambler, Yandex, Yahoo and META), made in three languages (Ukrainian, English and Russian), were identified and reviewed.

Results. It is estimated that at least 45% of information that is distributed in the Ukrainian information field has focused external signs of manipulation, and are manifestations of IPW. The main types of IPW is misinformation; propaganda; diversification of public opinion; psychological pressure; spreading rumors.

So, today the negative impact of IPV experiencing almost the entire population of Ukraine, which is divided into those who become directly subject to the combined effects of IPW and negative personal experience (fighters of antiterror operation, family members of soldiers, relatives of dead soldiers, military captives, hostages and their relatives, temporarily displaced persons, relatives of the refugees that they take, the population living in areas of fighting, medical staff assisting the wounded, volunteers), and all others - the subjects of classical influence IPV through mediated information flows.

Among the negative medical and psychological consequences that occur now among the population of Ukraine, the most important is a high risk of the spread and development of a variety of mental sphere, including prevail as donozological - social stress disorder and some symptoms manifestations or clinically formed psychological maladjustment and clinically defined mental disorders - acute grief, acute reaction to stress; adjustment disorder; PTSD.

Conclusions. Ukraine needs a comprehensive system of medical and psychological protection of the population from IPV measures that should be two levels of implementation: system (state) and individual.

At the system level this could be the adoption of the Strategy for Mental Health of the nation, the individual - the skills of critical understanding of media and positive thinking, intellectual and physical activity, the shift attention to family communication skills with nature and oneself without additional means of information influence.

TO THE ISSUE OF PERSONAL DETERMINATION IN THE LIFE CHOICES

Sannikov Oleksandr, Doctor of Psychological Sciences, Senior Researcher
State Institution «South Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D. Ushynsky», Odessa, Ukraine
asannikov2010@gmail.com

22

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ РІШИМОСТІ В ЖИТТЄВОМУ ВИБОРІ ОСОБИСТОСТІ

Санніков Олександр, доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна
asannikov2010@gmail.com

Актуальність. Проблема життєвого вибору завжди була й залишається актуальною, оскільки суб'єктивний вибір найбільш яскраво виявляє здатності, можливості й особливості особистості, впливає на зміну життєвих ситуацій, формує активну життєву позицію, визначає шляхи становлення й розвитку особистості. З іншого боку, виникає необхідність у детальному вивченні психологічних властивостей самої особистості, які забезпечують прийняття життєвого рішення в умовах міжособистісної взаємодії, в першу чергу, такої властивості, як рішимість. Актуальність розробки даної проблеми викликана не тільки науковими інтересами, що полягають у систематизації й узагальненні різноманітних підходів до дослідження прийняття рішень, до вивчення психологічних ресурсів, чинників і предикторів життєвого вибору особистості. Життєво важливі рішення приймаються членами родини у взаємодії один з одним і торкаються питань виховання дітей, навчання, вибору супутника життя тощо. Особливо важливим є розробка рекомендацій, пов'язаних з врахуванням

індивідуальних характеристик при виробленні спільних рішень.

Метою цього повідомлення є виклад результатів дослідження «рішимості» як складової системи прийняття життєвих рішень, її структури та ролі в життєвому виборі особистості.

Результати та їх обговорення. Аналіз стану проблеми прийняття життєвих рішень показує, що вона розглядається в контексті життєвого шляху особистості, будучи предметом дослідження таких учених як Г. О. Бал, І. Г. Єрмаков, П. Жане, В. Г. Панок, Л. В. Сохань, Т. М. Титаренко, В. М. Ямницький та ін. На думку дослідників, за останній час різко зросла складність і багатоаспектність проблематики життєвого вибору, що робить малопридатними існуючі способи їх рішення. В аналізі прийняття рішень не враховувалось, що поведінка особистості не завжди логічна (часто в оцінці життєвої ситуації верх беруть почуття), особистість може одержати настільки великий об'єм різнопланової інформації, що не встигає не тільки переробити її для прийняття ефективного рішення, але й погодити зі значимими членами родини [1].

Нерідко дрібні інформаційні деталі в дорослих членів родини, що володіють великим життєвим досвідом і досвідом соціальної взаємодії, утворюють набагато повну картину ситуації, що виникла, це практично дуже швидко дає можливість запропонувати правильне і єдино придатне в даних умовах рішення. В основі цих рішень (інтуїтивних) вибір робиться з опорою на відчуття або знання того, що він є правильний. У цьому випадку відсутній сам етап вибору альтернативи, і, отже, немає психологічного впливу на особистість.

Дійсно, прийняття життєво важливого рішення завжди протікає в кілька етапів. На першому етапі відбувається висування різних інтерпретацій життєвої ситуації, спроба знайти варіант найбільш конструктивного життєвого вибору. Після попереднього аналізу, перевага віддається одному, як найбільше суб'єктивно корисному для особистості в даній конкретній ситуації. Варіант, що обраний із припустимих альтернатив, зазнає більш детальному розгляду. Не вибравши хоча б одну альтернативу, навіть на якийсь час, здійснити подальшу дію неможливо, оскільки розгляд альтернатив вибору може тривати необмежено довго. Саме в цей момент рішення з'являється перед особистістю у формі життєвого вибору. Отже, здійснюючи вибір, особистість формує стратегію прийняття життєвих рішень, здійснює індивідуальний контроль не тільки пошуку варіанта вибору, але й контролює реалізацію вже прийнятого рішення. Слід зазначити, що циклічність оцінки альтернатив вибору зумовлена спробами особистості виділити й «примірити» до ситуації ті з її засобів (ресурсів вибору), використання яких забезпечить прийняття саме ефективного рішення. Перехід до виконання обраного варіанту неможливий до появи впевненості, що аналіз завершений успішно й обрана для даних умов єдино вірна альтернатива.

Даний висновок показує, що всі елементи структури прийняття життєвого рішення, його етапи й зв'язки в ситуації вибору, так само як і сам вибір у цілому, перебувають під контролем особистості. Саме «життєве рішення» є продуктом психологічної системи прийняття рішення, функція керування якої закріплена за рішимістю [2]. «Рішимість» – це здатність сміливо й незалежно приймати зрілі життєві рішення, вибірково використовуючи при цьому особистісні ресурси. Рішимість як регуляторна підсистема прийняття життєвого рішення: здійснює координацію функціонування особистісних компонентів, компонентів взаємодії із середовищем; забезпечує включення особистості в систему взаємодії із середовищем життєдіяльності, супровід і регулювання прийняття рішення; координує добір, актуалізацію й керування ресурсами, що необхідні для прийняття рішення.

«Рішимість» у психологічній системі прийняття рішень представлена компонентами орієнтації, розумності (мудрості), непохитності (стійкості) і ергічності (активності), які в сукупності, забезпечують керування прийняттям життєвого рішення особистістю. Структура рішимості утворена групою взаємозалежних властивостей особистості, включаючи стрімкість, ризикованість (схильність до ризику), толерантність до невизначеності, далекоглядність (передбачливість), рефлексивність, докладність у прийнятті рішень (розсудливість), спонтанність, гнучкість, авантюризм, догматичність (ригідність), асертивність, незалежність (самостійність) тощо.

Активність особистості, що спрямована на реалізацію життєвого вибору, сприяє розширенню можливостей особистості, її більшої стійкості. При цьому рефлексія особистості направляє на аналіз нових ситуацій життєдіяльності (помилки, неправильних дій, ситуацій з ризиком, ситуацій, у яких потрібно нестандартне рішення). Прояв спонтанності може приводити до прийняття помилкового рішення в силу невинуватого скорочення часу розгляду можливих його варіантів. Результати попереднього дослідження показали, що прийняття далекоглядних, докладних і мудрих рішень ґрунтується на життєво важливих знаннях, на результатах збереження в пам'яті зроблених правильних учинків та їх інтелектуальній оцінці, на осмисленні отриманої раніше інформації, на всьому тому, що становить основу індивідуального життєвого досвіду особистості.

Нам представляється, що рішення є життєвим лише при декількох обов'язкових умовах – якщо його реалізація припускає максимальне збереження цілісності особистості, є для неї суб'єктивно корисним і вирішує завдання перетворення тієї життєвої ситуації, у якій дане рішення приймається.

Висновки.

1. Життєве рішення розглядається як глобальне, стратегічно важливе й життєво значиме явище, що відбиває глибокі трансформації особистості в умовах безперервних соціокультурних змін середовища прийняття й реалізації рішень.

2. Рішимість особистості здійснює керування функціонуванням механізму прийняття життєвого рішення, актуалізує процеси активації й мобілізації різних ресурсів особистості для досягнення мети з урахуванням критеріїв прийняття рішення.

3. Прийняття життєвих рішень у контексті самореалізації особистості потребує вивчення її характеристик і розгляду їх динаміки в різних видах життєдіяльності, в різних життєвих ситуаціях. Перспективним представляється порівняння планованого й досягнутого на різних етапах життєвого шляху особистості.

Література

1. Карпов А. В. Методологические основы психологии принятия решения [Текст] : Монография / А. В. Карпов. – Ярославль : Яросл. гос. ун-т, 1999. – 232 с.
2. Санников А. И. Психология жизненного выбора личности [Текст] : Монография / А. И. Санников. – Одесса : Изд-во ВМВ, 2015. – 440 с.

**MENTAL REPRESENTATION OF PARENTS
OF CREATIVE PROFESSIONS ABOUT THE PECULIARITIES
OF CHILDREN'S UPBRINGING**

Anastasia Sannikova, PhD (Candidate of Psychological Sciences), lecturer
Odessa National Music Academy named after A. V. Nejdanova, Odessa, Ukraine
asannikova.opera@gmail.com

**УЯВЛЕННЯ БАТЬКІВ ТВОРЧИХ ПРОФЕСІЙ
ПРО ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ**

Анастасія Саннікова, кандидат психологічних наук, викладач
Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової
asannikova.opera@gmail.com

У даному повідомленні викладено результати дослідження суб'єктивних труднощів і переваг у вихованні своїх дітей, які випробовують батьки творчих професій. Психологами та педагогами відводиться велика роль родини у вихованні дитини, значимість сімейних традицій і цінностей, важливість сімейних відносин, заснованих на досвіді діалогічного емоційно-насиченого спілкування. Разом з тим, як відзначають представники творчих професій, не тільки вони, але і їх діти, відчувають дефіцит спілкування в родині.

Відомо, що сценічна діяльність представників творчих професій (музикантів, акторів, співаків та ін.) – це результат і сенс їх професії. На сцені виявляється і рівень професійної підготовки, і професійні здібності, і емоційна стійкість, і уміння володіти ситуацією і собою тощо. Специфіка професійної діяльності виконавців вимагає регулярного знаходження на сцені, що пов'язано з певною психічною напругою. Особливість психічних станів, що переживаються акторами, співаками тощо, поза сумнівом, зумовлена багатьма чинниками, серед яких, і напружений спосіб життя, і постійна, вимотуюча праця, і конкуренція, властива професіям, пов'язаним з публічними виступами.

Усе сказане лише частина чинників, що викликають напруженість емоційно-вольової сфери особистості виконавця, які зумовлюють високу вірогідність зривів, стресів, криз тощо, що, у свою чергу, може приводити не тільки до порушень психофізіологічних процесів організму, до порушень професійної діяльності, а й віддзеркалюється на сімейних стосунках з дітьми.

Саме тому, для здорових, позитивно емоційно-насичених стосунків зі своїми дітьми, необхідне своєчасне виявлення джерел, першопричин психологічних труднощів виховання, що виникають у батьків, котрі пов'язані із сценічною діяльністю. Традиційно в психології умовно виділяють зовнішні і внутрішні джерела психологічних труднощів. До зовнішніх джерел можна віднести саму ситуацію виступу на сцені: репетиція, концерт, спектакль, іспит, конкурс тощо. До внутрішніх – суб'єктивну екстремальність ситуації, що залежить від ступеню її значущості для виконавця, від ступеню його відповідальності за результат виступу, від усвідомлення «психологічної вартості» творчої діяльності батьків для сімейних стосунків, що і визначає рівень стресогенності сценічної ситуації [1; 2].

Для емпіричного дослідження джерел виникнення психологічних труднощів виконавців, що будь яким чином впливають на сімейні стосунки, проводилося анкетування, яке було спрямоване на отримання інформації про специфіку професій, пов'язаних з сценічною діяльністю. За допомогою анкети було опитано 25 викладачів і концертмейстерів Одеської державної Музичної академії імені А. В. Нежданової та

виконавців, що мають досвід сценічної діяльності, продовжують дану діяльність і понині, які виховують (або виховували) дітей.

Обстежені відповідали на питання з погляду їх професії в цілому, тобто і як викладачі, і як музиканти, співаки, і як концертні виконавці, враховуючи всю багатогранність своєї роботи, що, на їх погляд, могло відбитися на сімейних стосунках і на вихованні дітей.

Отже, серед основних джерел труднощів, які випробовують представники цих творчих професій, виділені наступні:

- *необхідність завжди бути в стані емоційної готовності* до творчої діяльності;
- здатність мобілізувати свої внутрішні резерви, зібратися, під час виступів, незалежно від чинників, що діють на емоційний стан виконавця (депресія, поганий настрій, хвороба, погане самопочуття, хвороба когось з близьких людей, негаразди з дітьми, неприємності в сімейних стосунках тощо). Учасники анкетування наводили випадки, коли в їх сім'ях, або в сім'ях оперних співаків, акторів в день спектаклю траплялася яка-небудь біда, вони одержували погані вісті, переживали психологічну травму, але все одно, їм доводилося виходити на сцену і грати або співати свою роль, яка була наповнена зовсім іншим емоційним змістом;

- емоційна інконгруентність батьків (неспівпадання сценічних емоцій і тих, які на думку дітей, особливо підлітків, мали випробовувати їх батьки у сімейних ситуаціях) порушувала емоційні зв'язки з дітьми;

- до джерел труднощів і сімейного виховання, і сценічної діяльності виконавці-батьки відносять також істотні обмеження у всіх сферах їх життєдіяльності, що пов'язано з вимогами професії: жорстка дисципліна, підтримка хорошої форми і міцного здоров'я, режим, здоровий і тривалий сон, здорова нервова система, постійна готовність до сценічної діяльності, що не завжди співпадає з сімейними планами;

- професії подібного типу вимагають, з одного боку, нелімітованого і нестабільного графіка робочого дня, з іншою – постійної напруги фізичного, психологічного і творчого потенціалу особистості. Інакше хронічна втома, зникнення мотивації, емоційне виснаження можуть привести до зниження ефективності професійної діяльності, до професійної непридатності, і що важливо, до порушень батьківських функцій;

- на думку більшості обстежених, специфіка їх професії виявляється в деякій «розпливчатості» цілей їх діяльності: у подібних творчих спеціальностях не існує «конкретики», оцінки є вельми приблизними і суб'єктивними. У музичній, артистичній діяльності все є «справою смаку», все «заломлюється» через суб'єктивне бачення, суб'єктивне уявлення і внутрішнє «слухання» голосу кожного співака, артиста, музиканта. Немає однозначного розуміння, що є вірним, а що ні. Це може породжувати невпевненість в своїй правоті із-за специфічної розпливчатості критеріїв успішності (неточності, невизначеності) професійної діяльності, виникнення постійних сумнівів в тому, що робиш і як робиш, що також може спричинити зсув нерішучої позиції і на сімейні стосунки;

- джерелом труднощів експерти називають і «людський чинник»: заздрість, інтриги, відсутність, деколи, чесності, принциповості у деяких представників сценічних професій і «вічні складнощі закулісного світу», властиві театру. Крім того, звичайно ж, указується і на низьку зарплату, і на постійну загрозу втрати роботи, і на високу конкуренцію;

- учасники опитування відмічають також зниження рівня значущості музики і театру для сучасного глядача. За їх словами, в даний час публіка дуже змінилася. Суспільство не так цінує класичну музику, як раніше, причому з кожним роком

байдужість до цього жанру наростає. Молода аудиторія, що виросла на популярних і нових напрямках музики, абсолютно не підготовлена сприймати класику, у людей інші очікування і розуміння мистецтва. Крім того, багато молодих людей приходять в творчу професію, орієнтуючись лише на блискучий результат, який видно саме на сцені, не маючи уявлень про дійсну, моральну, фізичну, енергетичну, психологічну ціну успіху, що відображається на рівні професіоналізму деяких молодих виконавців.

Проте, абсолютно всі обстежені вказали, що труднощі, які вони відмітили, ні у якому разі не визначають результати виховання, однозначно не впливають на стосунки батьків із дітьми, а лише спрямовують зусилля люблячих батьків на їх обов'язкове врахування і на пошук шляхів для подолання негативних наслідків, що можуть бути спричинені вимогами творчих професій. Вихованню дітей, на думку експертів, сприяють такі професійні якості представників творчих професій, як високий самоконтроль поведінки, схильність до самоаналізу в конкретних життєвих і професійних ситуаціях, емпатія, схильність до рефлексії, толерантність, емоційна чутливість до партнера по сцені, до іншої людини тощо.

В цілому можна сказати, що аналіз відповідей, заснованих на багатющому досвіді (сплав теорії і практики), залучених до дослідження батьків (музикантів, співаків, викладачів і виконавців), дозволив одержати дані, які можна використовувати не тільки в наукових цілях, але і в практиці психологічної допомоги сім'ям, які переживають психологічні труднощі в вихованні дітей.

Література

1. Гленн Вильсон. Психология артистической деятельности. Таланты и поклонники; [Пер. с англ. А. И.Блейз]. – М.: Когито-центр, 2001. – 384 с.
2. Саннікова О. П. Сценічні бар'єри: диференціально-психологічний підхід: [Монографія] // Ольга Саннікова, Анастасія Саннікова. – Одеса : ВМВ, 214. – 238 с.

INTERACTION BETWEEN SCHOOL AND FAMILY AS A CONDITION FOR CREATING A SITUATION OF SUCCESS FOR STUDENTS WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

Dokuchyna Tetiana, Ph.D.

Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University

dokuchyna@gmail.com

Introduction

Creating a situation of success in educational activities for students with intellectual disabilities ensures the development of potential abilities of children and facilitates the formation of a successful personality. The task of school is not only to create a situation of success for a student, but also to form a stable desire and ability to achieve it. Effective implementation of this task involves cooperation between school and family. After all, family itself is a priority micro-society for the development of the child's personality, especially of the individual psychological characteristics that influence the achievement of success.

The problem of interaction between school and family attracts the attention of many scholars in correctional pedagogy (A. Vysotska, T. Illiashenko, S. Myronova, M. Ribtsun, M. Rozhdestvenska, L. Khanseruk, A. Shevtsov, D. Shulzhenko etc.), that investigate its various aspects. Analysis of literary sources has shown lack of an integral study of the problem of interaction between school and family in order to create a situation of success for students with intellectual disabilities.

The aim of study is to identify effective forms and methods of interaction between teachers, psychologists and family in order to create a situation of success for students with intellectual disabilities.

Discussion

The pedagogical point of the situation of success is to provide the necessary conditions for students to succeed in educational activities. A. Belkin, author of the technology "Creating a situation of success", considers the situation of success as a result of a well thought out and prepared strategy and tactics of teachers and the family. Such a definition suggests that the creation of a situation of success for children is possible only by means of cooperation of teachers and parents.

Our research of pedagogical conditions for creating a situation of success in educational work with students with intellectual disabilities in junior classes has shown that one of the conditions is the complex interaction of teachers and parents.

The interaction between teachers and the family consists in a joint, coordinated effort to create a situation of success for a child with intellectual disabilities. Teachers play a leading role in establishing of the school-family interaction.

A prerequisite for involving parents in creating a situation of success should lie in a comprehensive psychological and pedagogical study of the family, which involves the definition of such indicators: conditions of education; cultural level of parents; character of a family relationship; readiness of parents for a full cooperation; availability and expediency of the initiative of cooperation; adequate assessment of the child's abilities; effectiveness of the recommendations provided by the teachers. These indicators make it possible to form a holistic picture of the peculiarities of a family education, the family's willingness to cooperate and make the right choice of forms and methods of working with parents.

Complex interaction between school specialists and families in order to create a situation of success for students involves the implementation of three stages of this work.

The first stage consists in stimulating parents to interact. The task of teachers at this stage is to draw the family's attention to the progress of children, to reveal the possibility of its achievement, to clarify the role of parents in the development of the child, to create conditions for parents' experiencing of success.

In order to provide parents with information on current areas of work with children, general features of their development, the need for active interaction with the school and establishing relationships with children, clarifying the role of parents in raising children and conducting correctional and developmental work, it is effective to hold teacher-parent meetings. It is important to show the parents the achievements of their children. The emphasis on the children's success and the significant role of the parents in achieving this success will be a considerable incentive for the continuation of activity of some parents and for an "infection" of other parents with it. In this case, they will also experience the success.

It is essential to hold individual conversations with parents, which include the establishment of trustful relationships, revealing of individual potentialities and achievements of the child, acquainting with the peculiarities of their attitude to success, the emphasis on the determining role of the family in the development of the child and their achievement of success in life.

It is also necessary to invite parents to lessons and educational activities in order to show them success of the students, their positive sides, to reveal their talents.

The teacher should create a "Corner of Success" in the class at this stage, which purpose is to draw parents' attention to the success of the child and to stimulate further achievements. Students' honors, received in competitions, exhibition of children's creativity etc. should be placed in this corner. The precondition is the availability of each student's work.

There should also be folders with achievements of children based on the portfolio. It's necessary to involve not only students but also parents in filling up the folders.

The second stage includes theoretical training and practical participation of parents in creating a situation of success for students. At this stage, the teacher carries out two directions of work: parents' pedagogical education as for the creation of a situation of success and the joint definition and implementation of effective methods of influencing children in order to ensure success.

The appropriate forms and methods of working with parents are group and individual consultations, master classes, trainings, providing the parents with relevant literature, workshops, demonstration of the implementation of methods of situation of success at the lessons, educational events etc. The purpose of this work is to build the knowledge of parents about methods of stimulating children, creating a situation of success, to increase pedagogical skills in the education of children with intellectual disabilities. It is also necessary to create a parents' corner "The success of my child is in my hands" in the classroom where the parents should be provided with information on how to form a positive attitude to success, about methods of creating a positive atmosphere in the family, encouraging students to learn and achieve success.

It is important to hold individual conversations in order to identify difficulties in implementing of the situation of success, to analyze the effectiveness of the conducted work by the parents, aimed at creating a situation of success for students, joint identification and coordination of further directions of work.

The third stage involves encouraging parents to seek their own ways of influencing children in order to create a situation of success and to form their desire and ability to achieve it.

Effective forms and methods of work at this stage include parents' conferences, round-table discussions, consultations, invitation of parents to lessons, educational events, involving in the organization of extracurricular and vocational guidance work in order to implement various methods of the situation of success. It is important to analyze the methods and techniques proposed by parents, to determine their appropriateness. Parents should be stimulated to take the initiative in organizing various forms of interaction, to create situations of success for children both in the process of family education and in teaching.

The effectiveness of the tasks' implementation of all stages includes the involvement of various school specialists, a psychologist in particular. An important thing is the interaction of a teacher and a psychologist with parents. In accordance with the main goal of each stage of work the psychologist carries out: correction of parents' understanding of problems and potential abilities of children, internal psychological state, child-parent relationships; transformation of the process of teaching and upbringing of the child into the process of psychological correction in relation to oneself; facilitates the formation of an active position regarding the development, education and upbringing of children and creative personal growth of parents. In order to solve these problems it is expedient to conduct individual and group psycho-correctional classes, etc.

Conclusions

Interaction between school and family is an important condition for creating a situation of success for students in teaching and educational activities. The effectiveness of its implementation involves the cooperation of school specialists with families and a step-by-step involvement of parents in creating a situation of success for students. The joint experiencing of success by the child and parents increases its stimulating effect, promotes the establishment of child-parent relationships, harmonious development of the child.

References

1. Dokuchyna T. O. (2013) Stvorennia sytuatsii uspiyku v navchalno-vykhovnij roboti z rozumovo vidstalymy ditmy molodshoho shkilnogo viku [Creating situation of success in the educational work with mentally retarded children of primary school age]. *PhD thesis*. Kamianets-Podilsky: Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University [in Ukrainian].

RISK MANAGEMENT IN SOCIAL WORK

Doctorovich Marina

PhD (candidate of sciences) in Social Pedagogics,
docent of the department of
Social Pedagogics & Social Work
Mykolayiv National University
doctorovichmarina@gmail.com

The problem of occupational risks in social work in Ukraine is relevant and poorly investigated. This is due, on the one hand, to the relative novelty of the specialty (introduced in the USSR in 1990, 1991 in independent Ukraine), the search for and the emergence of a subject of scientific research and a model of social work (in particular, the association of specialties "Social Work" and "Social pedagogy", 2015), therefore priority was given to the search for methodological approaches to research in this field of science and methods of practical social work. On the other hand - such a feature of social work as the advancement of the theory of practice and loss during the period of independence of such concepts as "valuation" and "standardization". Particularly problematic in these aspects are the specialties that have emerged during the period of independence, since valuation, standards of professional work and risk management system are predominantly Soviet legacies.

Ukraine has significant experience in evaluating and managing occupational risks in the manufacturing sector, but with a disadvantage: only the risks from production factors are classified, with the absence of mechanisms for correlating these risks with the health status of the employee [1, p.255]. With regard to the field of social work, it has not yet become a priority in terms of research and development of risk management system or the adoption of international standards.

It can not be argued that the problem is completely unexplored. Some aspects of occupational risks are sufficiently studied, such as the burnout syndrome, which attracted the attention of both foreign and domestic scientists (V. Boyko, N. Vodopianova, E. Zeyer, L. Karamushka, V. Karvasarsky, N. Krivokon, K.Maslach, A.Rean, Y.Shcherbatih, H.J.Fraidenberg, Y.Yurkiv, etc.). It should be noted that in Soviet science, professional (emotional) burnout either as a definition or as a separate problem was not investigated, but only outlined in the context of such broad issues as psychology of stress states (L.Kitaev-Smyk, etc.), so for post-Soviet science This concept is relatively new and insufficient research is devoted precisely to preventing this phenomenon on macro- and micro-level.

There is also a noticeable shortage of research and development related to risk management in dealing with different categories of clients, including street social work, aggressive, sick clients, etc. Sometimes there are, first of all, in international organizations, quite literate safety instructions (crisis centers, public organization Penitentiary Initiative), but they are rather an exception than a rule.

The purpose of the article: analysis of occupational risks in social work.

Risk is a combination of the probability and consequences of occurrence or offensive adverse events [4]. Occupational risk is a potential hazard that arises when performing professional duties or is related to work.

Occupational risk management is an organized activity aimed at reducing levels of risk to acceptable values, including analysis and risk assessment, development and implementation of protective measures and assessment of their effectiveness [3]. Risk management is part of a systematic approach to decision-making and practical measures in defining the objectives of preventing or reducing occupational hazards to human life, health and efficiency. Consequently, these measures and methods need to be trained by future specialists in the course of training. Meanwhile, in the curricula of specialties "Social work", "Social pedagogy" there is no such subject as risk management. Only on separate disciplines individual teachers pay due attention to this issue and allocate it to a separate topic or module. At the level of social institutions there are no relevant instructions and protocols. Only general safety instructions. The training course, which for today is not included in the list of obligatory, "Labor protection" is general and does not take into account the specifics of the specialty.

With a dangerous situation, a young specialist encounters in practice and learns independently by methods of attempts and errors to manage professional risks. It becomes an acute problem and is often a request of specialists (unfortunately, seldom an official order) at training courses for employees of the social protection system, social rehabilitation of children with disabilities, children's services and school psychologists and social pedagogues. Such work is not the management of risks, but the overcoming of the consequences of shocks at work and psychological trauma acquired as a result of professional activity.

Specialist with a diploma of a social teacher who works at an educational institution has a minimum insurance period of 56 days on leave, an annual salary payment (in the amount of a salary) and the possibility of an early partial pension (25 years of service), as opposed to other specialists of social sphere who in general No privileges do not have. The result of this situation is the rapid burnout and "fluidity" of the frames.

Risks in social work can be divided into 3 groups:

- real physical hazard from the client or clients;
- potential microbiological vulnerability;
- professional burnout.

A social work client is more complicated than, for example, a client of a psychologist who is aware of his or her own problem and is seeking professional help. A client of social work does not realize the problem and does not identify it. A specialist in social work by virtue of his professional duties has a fairly close contact with the client and there is a potential threat: he may be inadequate, and sometimes, really dangerous as a result of mental illness, alcohol or drug addiction, moral and cognitive immaturity, and asocial lifestyle. Specialists during the street social work (though it is not developed in Ukraine) during the distribution of syringes for injecting drug users is exposed to this threat; work with homeless people; inspection of dysfunctional families; work in social rehabilitation and boarding schools for the mentally retarded. Learning to effectively handle different categories of clients will reduce the level of physical hazard and emotional burnout.

A client of social work, besides socio-psychological problems, has health problems, therefore they can be sources of the spread of diseases such as tuberculosis, scabies, pediculosis, herpes infestation, helminthic invasion, etc. It is necessary to study the skills of safe interaction with clients and to use antiseptics. It is also advisable to have an annual professional medical checkup, since at present it is mandatory only for employees of educational institutions and centers for the social rehabilitation of disabled children.

Professional burnout is due, first of all, to the presence of a complex contingent. Since the profession understands work with this complex contingent, it is necessary to study the skills of emotional self-regulation and create organizational and managerial conditions at the level of institutions that minimize occupational risks.

Prospects for further exploration in this direction are the deepening of theoretical concepts of occupational risks in social work, their thorough research and the development of a management system for them. Yes, it is urgent:

- normalization of time of work and rest (including holidays) of social workers;
- definition of a special social experience, which would include certain social benefits (since often the service is under the auspices of different ministries and to make such an experience, such as a medical or pedagogical one, it is practically impossible);
- development of recommendations on risk management for social services;
- improvement of management in the social sphere;
- training students and specialists in the skills of interaction with each category of clients;
- training of risk management specialists.

Sources

1. Грималюк Б.Т., Чайковський Б.П., Шалько А.В., Павлик Н.І., Ярошович І.Г. Нова система управління охороною праці. //Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького. – 2014. – Т. 16. - №3 (60), частина 5. – с. 252 – 260
2. Донець О.М., Савельєва Т.В., Урецька Ю.Г. Використання міжнародних стандартів в управлінні ризиками. //www.knuba.edu.ua/doc/zbirnyk1/urss6_pdf/36-42.pdf
3. <https://ua.studopedia.org>
4. <https://ru.wikipedia.org>

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Докторович Марина

кандидат педагогічних наук, доцент
Миколаївський національний університет
ім. В.О. Сухомлинського
doctorovichmarina@gmail.com

Проблема професійних ризиків у соціальній роботі в Україні актуальна і малодосліджена. Це обумовлено, з одного боку, відносною новизною фаху (запроваджений у СРСР у 1990 р., 1991 р. – у незалежній Україні), пошуком та становленням предмету наукового дослідження і моделі соціальної роботи (зокрема, об'єднання фахів «Соціальна робота» і «Соціальна педагогіка», 2015 р.), тому пріоритетним був пошук методологічних підходів до досліджень у даній науковій галузі та методів практичної соціальної роботи. З іншого – такою особливістю соціальної роботи як випередження теорії практикою та втратою за період незалежності таких понять, як «нормування» та «стандартизація». Особливо проблемними у цих аспектах є фахи, що сформувалися за період незалежності, оскільки нормування, стандарти професійної праці та система управління ризиками переважно є радянською спадщиною.

Україна має вагомий досвід в оцінці та управлінні професійними ризиками у виробничій сфері, але з недоліком: класифікуються лише ризики від виробничих факторів при повній відсутності механізмів співвіднесення цих ризиків зі станом здоров'я працівника [1, с.255]. Що стосується сфери соціальної роботи, то поки що не стала пріоритетною у плані досліджень та розробки системи управління ризиками або прийняття міжнародних стандартів.

Не можна стверджувати, що проблема є цілком недослідженою. Окремі аспекти професійних ризиків є достатньо дослідженими, наприклад синдром професійного вигорання, що привертая увагу як зарубіжних, так і вітчизняних науковців (В.Бойко, Н.Водоп'янова, Е.Зеєр, Л.Карамушка, В.Карвасарський, Н.Кривоконь, К.Маслач, А.Реан, Ю.Щербатих, Х.Дж.Фрейденберг, Я.Юрків та ін.). Слід зазначити, що у радянській науці професійне (емоційне) вигорання ані як дефініція, ані як окрема проблема не досліджувалася, а лише окреслювалася у контексті такої широкої проблематики як психологія стресових станів (Л.Кітаєв-Смик та ін.), тому для пострадянської науки це поняття відносно нове і недостатньо досліджень присвячено саме профілактиці цього явища на макро- і мікрорівні. Також відчутний дефіцит досліджень та практичних розробок, присвяченим управлінню ризиками у роботі з різними категоріями клієнтів, зокрема вулична соціальна робота, агресивні, хворі клієнти тощо. Іноді зустрічаються, насамперед у міжнародних організаціях, доволі грамотні інструкції з техніки безпеки (кризові центри, громадська організація «Пенітенціарна ініціатива»), але вони радше є виключенням, ніж правилом.

Мета статті: аналіз професійних ризиків у соціальній роботі.

Ризик – це сполука ймовірності та наслідків появи або наступу несприятливих подій [4]. Професійний ризик – це потенційна небезпека, що виникає під час виконання професійних обов'язків або пов'язана з роботою.

Управління професійним ризиком – це організована діяльність, яка спрямована на приведення рівнів ризиків до допустимих значень, включаючи аналіз та оцінку ризику, розробку та впровадження захисних заходів та оцінку їх результативності [3]. Управління ризиками є частиною системного підходу до прийняття рішень та практичних заходів у визначенні задач попередження або зменшення професійних небезпек для життя, здоров'я та працездатності людини. Отже, цим заходам і методам необхідно навчати майбутніх фахівців у ході професійної підготовки. Між тим, у навчальних планах спеціальностей «Соціальна робота», «Соціальна педагогіка» відсутній такий предмет як управління ризиками. Лише на окремих дисциплінах окремі викладачі приділяють даному питанню належну увагу і виділяють його в окрему тему або модуль. На рівні установ соціальної сфери також відсутні відповідні інструкції та протоколи. Лише загальні інструкції з техніки безпеки. Навчальний курс, що на сьогодні не включений до переліку обов'язкових, «Охорона праці» є загальним і не враховує специфіки фаху.

З небезпечними ситуаціями молодий спеціаліст стикається на практиці і навчається самостійно методами спроб та помилок управляти професійними ризиками. Це стає гострою проблемою і часто є запитом фахівців (на жаль, нечасто офіційним замовленням) на курсах підвищення кваліфікації працівників системи соціального захисту, соціальної реабілітації дітей-інвалідів, служби зі справ дітей та шкільних психологів і соціальних педагогів. Така робота є не управлінням ризиками, а подоланням наслідків потрясінь на роботі та психотравм набутих внаслідок професійної діяльності.

Фахівець з дипломом соціального педагога, який працює у навчальному закладі мінімально застрахований тривалою відпусткою (56 діб), щорічними виплатами на

оздоровлення (у розмірі посадового окладу) та можливістю ранньої часткової пенсії (25 років стажу) на противагу від інших фахівців соціальної сфери, які взагалі ніяких пільг не мають. Результатом такої ситуації є швидке вигорання і «плинність» кадрів.

Ризики у соціальній роботі умовно можна розділити на 3 групи:

- реальна фізична небезпека з боку клієнта або клієнтів;
- потенційне мікробіологічне ураження;
- професійне вигорання.

Клієнт соціальної роботи є більш складним, ніж, наприклад, клієнт психолога, який усвідомлює власну проблему та звертається за фаховою допомогою. Клієнт соціальної роботи проблему не усвідомлює й не ідентифікує її. Фахівець соціальної роботи в силу виконання професійних обов'язків має доволі близький контакт з клієнтом і в цьому є потенційна загроза: він може бути неадекватним, а іноді і реально небезпечним внаслідок психічних розладів, алкогольного або наркотичного сп'яніння, морально-когнітивної незрілості та асоціального стилю життя. На цю загрозу наражаються фахівці в ході вуличної соціальної роботи (хоч вона є в Україні не розвинутою) при роздачі шприців для ін'єкційних споживачів наркотичних речовин; роботі з безхатьками; інспектуванні неблагополучних сімей; роботі у закладах соціальної реабілітації та інтернатах для розумово відсталих. Навчання ефективному поведженню з різними категоріями клієнтів дозволить знизити рівень фізичної небезпеки та емоційного вигорання.

Клієнт соціальної роботи, окрім соціально-психологічних проблем, має проблеми зі здоров'ям, тому вони можуть джерелами поширення таких хвороб як туберкульоз, чесотка, педікульоз, гельментної інвазії тощо. Необхідно навчання навичкам безпечної взаємодії з клієнтами, використання антисептиків. Також доцільним є щорічний професійний медичний огляд, оскільки наразі обов'язковим він є лише для працівників навчальних закладів та центрів соціальної реабілітації дітей-інвалідів.

Професійне вигорання обумовлене, передусім, наявністю складного контингенту. Оскільки фах розуміє роботу саме з цим складним контингентом, то необхідним є навчання навичкам емоційної саморегуляції та створення організаційно-управлінських умов на рівні установи, які б мінімізували професійні ризики.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку є поглиблення теоретичних уявлень про професійні ризики у соціальній роботі, їх ґрунтовне дослідження та розробка системи управління ними. Так, нагальними є:

- нормування часу праці та відпочинку (зокрема відпусток) працівників соціальної сфери;
- визначення спеціального соціального стажу, що передбачав би певні соціальні пільги (оскільки часто служби є під егідою різних міністерств і скласти такий стаж, на кшталт медичного або педагогічного, практично неможливо);
- розробка рекомендацій з управління ризиками для соціальних служб;
- удосконалення менеджменту у соціальній сфері;
- навчання студентів і фахівців навичкам взаємодії з кожною категорією клієнтів;
- навчання фахівців управлінню ризиками.

Література

1. Грималюк Б.Т., Чайковський Б.П., Шалько А.В., Павлик Н.І., Ярошович І.Г. Нова система управління охороною праці. //Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького. – 2014. – Т. 16. - №3 (60), частина 5. – с. 252 – 260
2. Донець О.М., Савельєва Т.В., Урецька Ю.Г. Використання міжнародних стандартів в управлінні ризиками. //www.knuba.edu.ua/doc/zbirnyk1/urss6_pdf/36-42.pdf
3. <https://ua.studopedia.org>
4. <https://ru.wikipedia.org>

EFFECTS OF CREATIVITY ON POSITIVE EMOTIONAL STATES

Natalia Mraka

Candidate of psychology science, docent of Psychology department at Lviv State University of Internal Affairs
Lviv, Krivonosy str.,1

Positive emotional states usually studied with the inclusion of the opposite pole regarding its semantic field - namely, in comparison with the negative impact on human stress, frustration, aggression. In terms of positive attitude, mental health - is the preservation of man's ability to develop and enrich the personality of individualization, which is impossible without the emotional and volitional sphere. Therefore, we will appeal to creative therapy or art therapy, because of the focus on this type of therapy is inherent to every person inner potential health and strength, focus on the natural expression of feelings, moods and emotions. We know that art therapy uses a rich spectrum of emotions as a means of harmonization and development of the mind and takes advantage of the psychological impact of art on people.

Currently in Ukraine there is an urgency to study creativity as an effective means of preventing and correcting violations, maintaining health, protection of the psyche from aggressive influences of external and informative environment. We particularly concentrated on the genesis of positive emotions in the reflection of man's inner world through the product of creation.

Aim of study: to prove that the usage of creativity is a means of creating positive emotional states which will serve as a preventive tool against negative emotions and feelings.

The object of study: positive emotional states and their stipulations.

Task of study: to clarify the phenomenology of positive emotional state as one of the conditions for setting up work; identify the component of students emotional states that occur during the learning process; explore the characteristics and dynamics of positive emotional states in terms of the use of art therapy.

We know that through bibliotherapy, art therapy increases the vitality, social activity, physiological resistance, health, the ability to transform negative things into a positive one.

This effect explains the creation of a special power of emotional background that surrounds a person like aura, enhances the natural need of self-realization and stimulates growth. Through art therapy there is psychosomatic normalization, replenish of energy supply and physiological regeneration.

This is very interesting that Skovoroda Hryhorii investigated the relationship between positive emotions and creativity. For example, the philosopher wrote about feeling of gratitude which keeps people from other fatal defects, including jealousy as a "rust mercilessly destroys a person, community, nation and humanity." Hlyva Jeuchen (psychologist, psychotherapist, hypnotherapist), the researcher of Skovoroda's art, takes the previously mentioned considerations to the base of "reconstructive" therapy. He says: "it is known to therapists that man feels happiest when he is able to self actualize when he is able and he could reach to the appropriate creative achievements when he feels grateful, not jealous, takes the gift of the God, and uses it for the good of mankind. Man, as it perfectly demonstrates Carl Rogers, does not like to perform, display, or follow someone. Strange idea, dream or desire, regardless of whether anyone else believes it "perfect for me" never be appropriate for another person. Therefore, the therapist performs its tasks adequately and honestly only when abstains from "advice", comments and demonstrating the ability to cope in life, believes, expects and encourages the patients to decide on their own, because everyone (and only he!)

has not only the right but also the duty. Skovoroda, believing that the man - a work of God, says: Cognize a man created by God and feel the will of the Creator and try to follow His call, not the voice of the crowd or the needs of "dust". Overcome boredom, dissatisfaction, start working your heart and mind, make them good - it's for wise man who possesses himself. Skovoroda taught that perfection of man consists in the creation of a genuine good to fellow man and that mysterious rites and sacraments belong to the word, and the kingdom of God - in force or in operation. A patient who can not share the joy will be eternally unhappy, oppressed, depressed and desperate, he used to take from others, something to desire, demand and did not even feel gratitude for the gifts of God and people. Man is only happy when he is in accordance with the best human principles, he achieves something which community need through the efforts and shares it with others (2, page 98).

Creative product brings a positive emotional potential through self-expression of the individual. We know that despite the high efficiency of methods of art therapy in the prevention of negative emotional states they are also characterized by resource frugality and long-term positive effect. The functions of performing art therapies we include - preventive, diagnostic, educational, developmental, corrective and wellness.

The task of this study is a comparative characteristic of students' emotional states before and after art therapy and bibliotherapy.

Among the psychological techniques we used - interpretation of works of art and reflection on a free theme with short poetic forms. Among the emotional states that are asked to rank before using art therapy prevailed narrow range of emotions, from neutral on the degree of intensity: comfort, restraint, calm, confusion, respect, friendliness, sympathy, compassion, concern, interest, surprise and wonder. And after art therapy students put on top of positive emotions with a strong degree of intensity: passion, adoration, reverence, spirituality, aesthetic pleasure, daydreaming, grace, gratitude, hope, playfulness, ease, tenderness, generosity, pleasant surprise.

Thus, the work serves both as a reason and as the result of the process of forming life orientation, spiritual development, and accordingly, care stabilization and expansion of the emotional spectrum, intensity of expression. The study formed the idea of the circular relationship between positive emotions and creativity - the emotions, experiences disclosure stimulate creativity, and vice versa, the manifestation of creativity expands the range of positive emotions, thus preserving the mental health of modern man.

References:

1. Вознесенська О.Л., Мова Л.В. Арт-терапія в роботі практичного психолога: використання арт-технологій в освіті. – К.: Шкільний світ, 2007. – 120 с.
2. Глива Є. Л.: Онтологічний образ людини в творчості Григорія Сковороди: – К.: Видавництво ТОВ "КММ", 2006, – 256 с.
3. Иванченко А.А. Креативность и экзистенция: монография. – Харьков: Издательство «Форт», 2013. – 422 с.

WPŁYW TWÓRCZOŚCI NA POZYTYWNE STANY EMOCJONALNE

Mraka Natalia Mykołajiwna

Doktor nauk psychologicznych, docent katedry psychologii zarządzania Lwowskiego państwowego uniwersytetu spraw wewnętrznych
m. Lwów, ul. Krywonosa, 1

Pozytywne stany emocjonalne zwykle są badane z uwzględnieniem przeciwbiegunadotyczącego ich pola semantycznego, a mianowicie w porównaniu z negatywnym wpływem na człowieka stresu, frustracji, agresji. Z pozycji podejścia pozytywnego, zdrowie psychiczne - to zachowanie przez człowieka zdolności do rozwoju i wzbogacenia swojej osobowości, jej indywidualizacji, co jest niemożliwe bez uwzględnienia strefy emocjonalnej i silnej woli. W związku z tym będziemy apelować w naszym badaniu do terapii przez twórczość, lub arteterapii, co wynika z orientacji tego rodzaju terapii na właściwy dla każdego człowieka wewnętrzny potencjał zdrowia i siły, nacisk na naturalnej ekspresji uczuć, nastrojów i emocji. Wiadomo, że arteterapiawykorzystuje bogate spektrum emocji jako środek harmonizacji i rozwoju psychiki i korzysta z psychologicznego wpływu sztuki na człowieka.

Obecnie na Ukrainie powstała potrzeba badania twórczości jako skutecznego środka profilaktyki i korygowania naruszeń, zachowania zdrowia, ochrony psychiki przed agresywnymi (nieprzyjawnymi) wpływami bezpośrednio otoczenia i środowiska informacyjnego. Skupiliśmy się, w szczególności, na genezie emocji pozytywnych w odzwierciedleniu wewnętrznego świata człowieka przez pryzmat produktów twórczości.

Cel badania: uzasadnić wykorzystanie twórczości jako środka kształtowania pozytywnych stanów emocjonalnych, które będą służyć jako narzędzie dla profilaktyki psychologicznej w przypadku powstania negatywnych emocji i uczuć.

Obiekt badania: pozytywne stany emocjonalne i ich uwarunkowanie.

Zakres zadań badania: doprecyzować fenomenologię pozytywnego stanu emocjonalnego jako jednego z warunków nastawiania się na twórczość; zidentyfikować elementy stanów emocjonalnych studentów, które powstają w trakcie procesu szkolenia; zbadać cechy treściowe i dynamikę pozytywnych stanów emocjonalnych w warunkach stosowania arteterapii.

Wiadomo, że wskutek biblioterapii, arteterapii rośnie energia życia, aktywność społeczna, odporność psychofizjologiczna organizmu, odnotowuje się stabilność zdrowia, zdolność do przekształcania negatywu życiowego w pozytyw. Efekt ten wyjaśni się kształtowaniem specyficznego energetycznego tła emocjonalnego, które otacza człowieka, podobnie do aury, wzmacnia naturalną potrzebę w samorealizacji i stymuluje wzrost. Poprzez arteterapię dokonuje się normalizacji psychosomatycznej, uzupełniania zapasu energetycznego i regeneracji fizjologii.

Ciekawy jest ten fakt, że jeszcze Skoworoda H.S. prowadził badania nad powiązaniem między emocjami pozytywnymi a twórczością. Na przykład, o uczuciu wdzięczności filozof pisze jako o takim, które chroni człowieka przed innymi wadami zgubnymi, w szczególności, przed zazdrością, która jako "rdza bezlitośnie niszczy człowieka, społeczność, narody i ludzkość". To uczucie grzechu, o którym dokładnie pisze Skoworoda. Badacz twórczości Skoworoda, Gływa Jewgen Leonidowycz (psycholog, psychoterapeuta, hipnoterapeuta) zalicza powyższe rozważania do bazy terapii "rekonstrukcyjnej": "Jak wiedzą terapeuci, człowiek czuje się najszcześliwszy, gdy jest w stanie dokonać „własnej aktualizacji”, gdy jest w stanie i może osiągnąć odpowiednie twórcze osiągnięcia, gdy czuje wdzięczność, a nie zazdrość, przyjmując hojną nagrodę Najwyższego, i używa ją go dla dobra ludzkości. Człowiek, jak to doskonale uzasadnia Carl Rogers, nie lubi wykonywać, odzwierciedlać lub naśladować kogoś. Cudze pomysły, marzenia lub pragnienia, niezależnie od tego, czy ktokolwiek inny uważa ich za

"idealne dla siebie", nigdy nie mogą być odpowiednie dla innej osoby. W związku z tym, terapeuta wykonuje swoje zadania godnie i uczciwie tylko wtedy, gdy wstrzyma się od "porad" i komentarzy, od wykazywania zdolności do radzenia sobie w życiu, wierzy, oczekuje i zachęca pacjenta do samodzielnego decydowania, bo każdy człowiek (i tylko on!) ma do tego nie tylko prawo, ale także obowiązek. Skoworoda, wierząc, że człowiek jest dziełem Bożym, doradza: poznaj w samym sobie człowieka stworzonego przez Boga i poczuć wolę Twórcy, i staraj się podążać Jego wezwaniem, a nie głosem tłumu, bądź potrzebą "pyłu ziemnego". "Przezwyćczyć nudę, przekłąć prokreację niezadowolonia, obciążyc umysł i serce wystarczającymi działaniami, zrobić tak, aby były dobre- to jest zajęcie nie inaczej jak tylko dla człowieka mądrego, który panuje nad sobą. Skoworoda nauczał, że doskonałość człowieka polega na stworzeniu prawdziwych korzyści dla bliźniego i że sakramenty i tajemnicze obrzędy należą do słowa, a królestwo Boże jest w mocy lub w działaniach. Pacjent, który nie może podzielić się radością, co właśnie i z jakim wysiłkiem zrobił dobrego dla ludzi, będzie wiecznie niezadowolony, uciśniony, przygnębiony i zdesperowany. Ponieważ jest przyzwyczajony brać od kogoś, czegoś pragnąć, wymagać i nawet nie czuć wdzięczności za dary Boga i ludzi. Człowiek jest szczęśliwy tylko wtedy, gdy, według najlepszych ludzkich zasad, swoimi staraniami osiągnął coś, czego potrzebuje wspólnota oraz dzieli się swoimi owocami ze swoimi bliskimi"[2, S. 98].

Produkt twórczości dodaje pozytywnego potencjału emocjonalnego poprzez autoekspresję swojej osobowości. Wiemy, że mimo wysokiej efektywności technik arteterapii w zapobieganiu negatywnych stanów emocjonalnych, charakteryzuje ich również oszczędność zasobów i długotrwały efekt pozytywny. Do funkcji realizowanych przez techniki arteterapii zaliczamy funkcję zapobiegawczą, diagnostyczną, edukacyjną, rozwojową, korekcyjną i rekreacyjną.

Do zakresu zadań niniejszego badania wchodzi charakterystyka porównawcza stanów emocjonalnych studentów przed i po dokonaniu arteterapii i biblioterapii. Wśród stosowanych przez nas technik psychologicznych są interpretacja dzieł sztuki i refleksje nad dowolnym tematem za pomocą krótkich form poetyckich. Wśród stanów emocjonalnych, rankingu których należało dokonać, przed rozpoczęciem arteterapii przeważał wąski zakres emocji, zaczynając od neutralnych według stopnia intensywności: *komfort, powściągliwość, spokój, splątanie, szacunek, życzliwość, sympatia, współczucie, troska, zainteresowanie, zdziwienie i zachwyty*. Po dokonaniu arteterapii studenci uplasowali na pierwszej pozycji emocje pozytywne o silnym stopniu intensywności: *pasja, uwielbianie, błogość, duchowość, przyjemność estetyczna, marzenie, urok, wdzięczność, nadzieja, żywość, ulga, czułość, hojność, przyjemne zdumienie*.

Tak więc, twórczość występuje jednocześnie jako warunek i wynik procesu kształtowania orientacji życiowej, rozwoju duchowego, i odpowiednio stabilizacji zdrowia, rozbudowy spektrum emocjonalnego, intensywności ekspresji. Badanie ukształtowało wizję relacji w formie kołamiędzy emocjami pozytywnymi a twórczością - emocje, wrażenia motywują do ujawniania kreatywności i, odwrotnie, ekspresja twórczości rozszerza zakres pozytywnych emocji, a tym samym pozwala na zachowanie zdrowia psychicznego współczesnego człowieka.

Referencje:

1. *Woznesenska O.L., Mowa L.W.* Arteterapia w działalności praktykującego psychologa: stosowanie arteterapii w edukacji. – K.: Szkilnyj swit, 2007. – 120 s.
2. *Gływa J. L.*: Ontologiczny obraz człowieka w twórczości Hryhorija Skoworody: – K.: Wydawnictwo "KMM" Sp.z o.o., 2006, – 256 s.
3. *Iwanczenko A.A.* Kreatywność i ekzystencja: monografia. – Charków: Wydawnictwo «Fort», 2013. – 422 s.

ВПЛИВ ТВОРЧОСТІ НА ПОЗИТИВНІ ЕМОЦІЙНІ СТАНИ

Мрака Наталя Миколаївна, канд. психол. наук, доцент кафедри психології управління Львівського державного університету внутрішніх справ
м. Львів, вул. Кривоноса, 1

Позитивні емоційні стани зазвичай вивчаються із включенням протилежного полюсу стосовно свого семантичного поля, а саме – у порівнянні із негативним впливом на людину стресу, фрустрації, агресії. З точки зору позитивного підходу, психічне здоров'я – це збереження людиною здатності до розвитку і збагачення особистості, її індивідуалізації, що неможливо без урахування емоційно-вольової сфери. Тому апелювати у нашому дослідженні ми будемо до терапії творчістю, або арт-терапії, що пояснюється орієнтацією цього виду терапії на властивий кожній людині внутрішній потенціал здоров'я і сили, акценту на природний прояв почуттів, настроїв, емоцій. Відомо, що арт-терапія використовує багатючий спектр емоцій як засіб гармонізації і розвитку психіки і користується психологічним впливом мистецтва на людину.

У даний час в Україні назріла необхідність у вивченні творчості як ефективного засобу профілактики і корекції порушень, збереження здоров'я, захисту психіки від агресивних (немирних) впливів безпосередньо зовнішнього та інформаційного середовища. Ми, зокрема, зупинилися на генезі позитивних емоцій у відображенні внутрішнього світу людини через призму продуктів творчості.

Мета дослідження: обґрунтувати використання творчості як засобу створення позитивних емоційних станів, що слугуватиме психопрофілактичним інструментом у виникненні негативних емоцій та почуттів.

Об'єкт дослідження: позитивні емоційні стани і їх обумовленість.

Завдання дослідження: уточнити феноменологію позитивного емоційного стану як однієї з умов налаштування на творчість; визначити компонентний склад емоційних станів студентів, що виникають під час навчального процесу; дослідити змістовні характеристики і динаміку позитивних емоційних станів в умовах застосування арт-терапії.

Відомо, що завдяки бібліотерапії, арт-терапії підвищується тонус життя, соціальна активність, психофізіологічна резистентність організму, простежується стабільність у здоров'ї, здатність трансформувати життєвий негатив в позитив. Такий ефект пояснюють створенням особливого енергетичного психоемоційного фону, який оточує людину подібно аурі, посилює природну потребу в самореалізації і стимулює до росту. За допомогою арт-терапії відбувається психосоматична нормалізація, поповнення енергозапасу і регенерація фізіології.

Цікаво те, що ще Сковорода Г.С. досліджував взаємозв'язок між позитивними емоціями та творчістю. До прикладу, про почуття вдячності філософ пише як про таке, що береже людину від інших згубних вад, зокрема перед заздрістю, яка мов «іржа нещадно нищить людину, спільноти, нації та людство». Це гріховне почуття, про яке ґрунтовно пише Сковорода. Дослідник творчості Сковороди, Гліва Євгєн Леонідович (психолог, психотерапевт, гіпнотерапевт) відносить наведені вище міркування до основи «реконструктивної» терапії: «Як відомо терапевтам, людина почувається найщасливішою, коли в змозі «самоактуалізуватися», коли здатна і може сягнути відповідних їй творчих звершень, коли почувається вдячною, а не заздрісною, приймаючи щедрий дар Всевишнього, й використовує його для блага людства. Людина, як це чудово доводить Карл Роджерс, не любить виконувати, відображувати чи наслідувати когось. Чужі ідеї, мрії чи бажання, незалежно від того, чи хто-небудь інший вважає їх «ідеальними для себе», ніколи не можуть бути відповідними для іншої людини.

Тому терапевт виконує своє завдання гідно та чесно лише тоді, коли, утримується від “порад” і коментарів, від демонстрування здатності давати собі раду в житті, вірить, очікує й заохочує пацієнта вирішити самостійно, бо кожна людина (і тільки вона!) має для цього не лише право, а й обов’язок. Сковорода, вірячи, що людина – витвір Божий, радить: пізнай в собі Богом створену людину й відчувай волю Творця та старайся йти за Його покликом, а не за голосом юрби чи за потребами “земного порошу”. “Перебороти нудьгу, прокляте породження невдоволення, зайняти розум і серце достатніми вправами, зробити їх добрими – це справа не інакше як мудрого, що володіє собою. Сковорода вчив, що досконалість людини полягає у творенні справжньої користі ближньому та що таїнства й таємничі обряди належать до слова, а царство Боже – в силі або в дії. Пацієнт, який не може поділитися радістю, що саме та якими зусиллями він вчинив доброго людям, буде вічно невдоволений, пригноблений, в депресії та відчаї. Адже він звик брати від когось, чогось бажати, вимагати і навіть не відчувати вдячності за подарунки від Бога та людей. Людина щаслива лише тоді, коли вона, згідно з найкращими людськими принципами, своїми зусиллями досягає чогось потрібного спільноті й ділиться своїми плодами зі своїми ближніми» [2, с. 98].

Творчий продукт привносить позитивний емоційний потенціал завдяки самовираженню самої особистості. Відомо, що попри високу ефективність методів арт-терапії у профілактиці виникнення негативних емоційних станів вони характеризуються ще й ресурсною економністю та довготривалим позитивним ефектом. До функцій, які виконують арт-терапевтичні методи ми відносимо – превентивну, діагностичну, навчальну, розвиваючу, корекційну та оздоровчу.

Завданням даного дослідження є порівняльна характеристика емоційних станів студентів до і після проведення арт-терапії та бібліотерапії. Серед використаних нами психологічних технік – інтерпретація художніх творів та рефлексія на вільну тему за допомогою коротких віршованих форм. Серед емоційних станів, які пропонувалося проранжувати, до арт-терапії переважав вузький спектр емоцій, починаючи від нейтральних за ступенем інтенсивності: *комфорт, стриманість, спокій, сум'яття, повага, дружельюбність, симпатія, співчуття, зацікавленість, інтерес, подив та здивування*. Після проведення арт-терапії студенти ставили на перше місце позитивні емоції з яскраво вираженим ступенем інтенсивності: *захоплення, обожнювання, благоговіння, натхненність, естетичне задоволення, мрійливість, чарівність, вдячність, надія, жвавість, полегшення, ніжність, великодушність, приємна здивованість*.

Таким чином, творчість виступає як умовою, так і результатом процесу формування життєвої орієнтації, розвитку духовності, а відповідно, стабілізації здоров'я, розширенню емоційного спектру, інтенсивності прояву. Дослідження сформуло уявлення про колоподібний зв'язок між позитивними емоціями та творчістю – емоції, враження стимулюють розкриття креативності, і навпаки, прояв творчості розширює діапазон позитивних емоцій, що дозволяє зберегти психічне здоров'я сучасної людини.

Література

1. Вознесенська О.Л., Мова Л.В. Арт-терапія в роботі практичного психолога: використання арт-технологій в освіті. – К.: Шкільний світ, 2007. – 120 с.
2. Глива Є. Л.: Онтологічний образ людини в творчості Григорія Сковороди: – К.: Видавництво ТОВ "КММ", 2006, – 256 с.
3. Иванченко А.А. Креативность и экзистенция: монография. – Харьков: Издательство «Форт», 2013. – 422 с.

EMPATHY AS A COMPOSITION OF PROFESSIONAL SKILLS OF PRACTICAL PSYCHOLOGY

Shtih I.I., Senior Lecturer of the Department of Psychology Mukachevo State University

ЕМПАТИЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Штих І.І., старший викладач кафедри психології
Мукачівський державний університет

Актуалізація нових цінностей в освіті, кардинальні зміни в соціально – економічному та культурному житті суспільства спричинили стійкий запит на людину нового типу. Це є дуже важливим, оскільки розвиток особистості, здатної до співчуття, співпереживання, сприйняття емоційних проявів інших людей, забезпечує успішну її адаптацію в сучасному соціокультурному просторі.

Сучасна психолого – педагогічна теорія і практика приділяють велику увагу вихованню міжособистісних відносин, розвитку здатності фахівця керувати своїми почуттями, переживаннями. Уміння співпереживати близьким і чужим позначається терміном «емпатія», під яким розуміється здатність індивіда емоційно відгукуватися на переживання інших людей, розуміти їхні думки, почуття, проникати в їх внутрішній світ, роблячи їх частиною своєї особистості. Розвиток емпатії являє собою невід'ємну частину формування особистості, виховання в індивіда культури міжособистісних відносин і здатності керувати своїми почуттями, переживаннями. Особливо значення набуває емпатія в структурі професійних здібностей практичного психолога, і відповідно звертає на себе увагу в процесі підготовки студентів – майбутніх психологів.

У науковій літературі існують різні підходи до визначення емпатії як властивості особистості (Ю.Б. Гіппенрейтер, І.М. Юсупов, К. Роджерс) та емпатії, як процесу (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл), рівнів її розвитку (Ю.Б. Гіппенрейтер, А.Е. Штейнмец, І.М. Юсупов), механізмів формування (І.Г.Осухова та ін.).

Різні аспекти розвитку особистості висвітлювалася в роботах вітчизняних психологів і педагогів (К.А.Абульханова-Славська, М.Й.Боришевський та ін.), що стали методологічним та теоретичним підґрунтям багатьох досліджень цієї проблеми. Особлива увага почала приділятися емоційному розвитку, чутливості, сприйманню та співпереживанню. Низка досліджень привчена окремим аспектам розвитку емпатії та її компонентів (Л.П.Алексеева, Л.П.Виговська. Т.П.Гаврилова та ін.).

Досліджень ролі емпатії в професійній діяльності практичного психолога небагато, тому ця тема є актуальною у наш час. Ми провели дослідження емпатійних здібностей у студентів першого та п'ятого курсу спеціальності «Практична психологія». Виявилось, що у першокурсників низький і дуже низький рівень емпатії складають 46,1 % досліджуваних, а серед п'ятикурсників лише 8,3%. Середній рівень у першокурсників показали 46, 1 % студентів серед п'ятикурсників – 66, 7%. Високий рівень емпатії теж репрезентований більшою кількістю респондентів – 16,6% серед п'ятикурсників, проти 8,5 % на першому курсі. Можемо припустити, що за час навчання емпатійні здібності студентів – психологів систематично формуються психолого – педагогічними засобами навчально – виховного процесу, а також завдяки самовихованню, саморозвитку студентів через усвідомлення значення емпатійних здібностей у власній професійній діяльності. Діагностична та переддипломна практика, за час якої слід провести і корекційно - розвивальну роботу, сприяє налагодженню контактів з дітьми навчального закладу, з колегами, батьками, спонукає застосовувати свої комунікативні навички, соціальну перцепцію і такі її механізми як ідентифікація, рефлексія, без яких емпатія немислима.

Значення емпатії в роботі практичного психолога полягає в тому, що вона розвиває проникливість - здатність до швидкого і адекватного пізнання людей і відносин, до прогнозування поведінки людини. На рівні особистісних характеристик проникливість припускає наявність гуманістичної спрямованості людини, ціннісних орієнтацій, вольових рис характеру. Як компонент висококваліфікованого спілкування проникливість припускає ряд умінь: уважно слухати людей, враховувати вікові та індивідуальні особливості співбесідників і ін.

Проаналізувавши існуючі визначення поняття «емпатія», ми розглядаємо емпатію як соціально – психологічну властивість особистості, що представляє сукупність соціально – психологічних здібностей індивіда, за допомогою яких дана властивість розкривається як по відношенню до об'єкта, так і до суб'єкта емпатії. До низки таких здібностей входять: здатність емоційно реагувати на переживання іншої людини, здатність розпізнавати емоційний стан іншого і подумки переносити себе в думки, почуття і дії іншої людини, здатність використовувати способи взаємодії, що полегшують страждання іншої людини.

Отже, проблема емпатії – одна з найскладніших у психологічній науці, через невловимість цього феномена для дослідників, про що свідчить розмаїття у визначення її суті, механізмів, функцій, та її важливої ролі у моральному розвитку особистості. Накопичений матеріал потребує певної систематизації, узагальнень та доповнень.

Література

1. Гаврилова Т.П. Эмпатия как специфический способ познания человека человеком / Теоретические и прикладные проблемы психологи познания людьми друг друга: Тез. докл. // Т.П. Гаврилова.- Краснодар: КГУ, 1975. – С. 17-19.
2. Гиппенрейтер Ю.Б. Феномен конгруэнтной эмпатии / Вопросы психологии / Ю.Б. Гиппенрейтер, Т.Д. Карягина, Е.Н. Козлова. – 1993. - № 4. - С. 61-68.
3. Журавльова Л.П. Психологія емпатії: Монографія / Л.П.Журавльова. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім.І.Франка, 2007. – 328 с.
4. Кротенко В.І. Развитие эмпатии в психологической литературе / Психология: Зб. наук.пр. - Вип.. 12. (НПУ ім.. М.П.Драгоманова) // В.І. Кротенко. – Київ, 2001. С. 89-96.
5. Роджерс К. Эмпатия. Психология эмоций / К.Роджерс. – М.: Мир, 1984. – С. 234 – 238.

THE INFLUENCE OF ALCOGOL ON FORMING YOUTH SUBCULTURE

Makarenko S.S., associate professor of the Department of Theoretical and Practical Psychology, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor

The John Paul II Catholic University of Lublin, Department of public health, KUL, Department of general psychology, KUL.
In cooperation with European institute of public health, G.S. Kostiuk institute of psychology of the NAPS of Ukraine & Bogomolets National Medical University

ВПЛИВ АЛКОГОЛЮ НА ФОРМУВАННЯ МОЛОДІЖНОЇ СУБКУЛЬТУРИ

Макаренко Стефанія Стефанівна, доцент кафедри теоретичної та практичної психології, кандидат психологічних наук, доцент

Інститут права та психології
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, вул. С.Бандери, 26,

моб. 0675884264, e-mail – makarenko_s_s @ ukr.net

Наприкінці ХХ століття на базі поняття «культура», з'явився новий термін, який зараз широко застосовується у сучасній педагогічній науці. Це «субкультура» (підкультура) – поняття, яке характеризує культуру групи або класу, що відрізняється від панівної культури або протистоїть їй[1].

Поняття «субкультури», як наукового терміну є досить широким та багатоскладовим, що включає в себе:

- сукупність деяких негативно інтерпретованих норм та цінностей традиційної культури, що функціонують як культура злочинного прошарку суспільства;
- особлива форма організації людей (молоді) – автономне цілісне утворення усередині панівної культури, яке визначає стиль життя та мислення її носіїв, що відрізняється своїми звичками, нормами та комплексами цінностей;
- трансформована професійним мисленням система цінностей традиційної культури, що отримала своєрідне світоглядне забарвлення.

Сучасні субкультури являються специфічним способом диференціації розвинених національних та регіональних культур, в яких поряд з основною класичною традицією існують своєрідні культури утворення, що виникають на генетичній основі провідної культурної традиції, але по формі та змісту відрізняються від неї.

Формування специфічної молодіжної субкультури, в якій уявлення про сучасне життя тісно пов'язане з грубими гедоністичними проявами (розваги, з вживанням алкоголю, наркотиків, сексуальними ексцесами; субкультура, в якій агресивність і грубість сприймаються як достоїнство) з проявами адитивної поведінки.

Розрізняють субкультуру, що утворилась як позитивна реакція на соціальні, культурні потреби суспільства та субкультуру, яка являється негативною реакцією на існуючу соціальну структуру і панівну в суспільстві культуру взагалі.

Вплив молодіжної субкультури має неабиякий вплив на формування адитивної поведінки підлітка, що формується під дією зловживання різних речовин, що змінюють психічний стан до того, як від них виникла фізична залежність. До них відносять нікотин і алкоголь, як більш прийнятні для нашого суспільства, внаслідок культурно-історичних традицій[2].

У підлітковому та молодіжному середовищі ці форми поведінки поширюються подібно інфекційним захворюванням: якщо у дворі з'явиться питуща молодіжна компанія з 3-4 чоловік, через місяць-другий у ній буде вже 10-12 чоловік. Така динаміка спостерігається в тому випадку, якщо немає протидії педагогів, батьків, вихователів, медичних та правоохоронних органів, суспільства. Серед основних факторів, що

призводять до формування алкозалежності серед підлітків, виділяють сімейну схильність. Діти, які народилися і виховувалися в сім'ях з алкогольними традиціями, зазнають більшого ризику узалежнитися від алкоголю. Не менш важливим є «фактор відповідності» – бажання відповідати правилам поведінки в підлітковій компанії і самоствердитись в референтній групі[3].

Особливу увагу привертають дослідження вчених, які виявили вроджену біологічну схильність до алкоголізму, що виникає внаслідок порушень в ферментальних та гормональних системах організму. Тому неприпустиме навіть одинарне вживання алкоголю особами, які не досягли фізичної, психічної та соціальної зрілості.

Доросла людина після першої чарки, відчувши сильний потяг до спиртного, здатна усвідомити небезпеку такої реакції і назавжди відмовитися від вживання алкоголю заради життєвої мети, то підліток, ще не здатен протидіяти на такому рівні до саморегуляції.

Надлишок життєвої енергії та відсутність у більшості молодих людей економічної та соціальної самостійності змушує їх створювати свій мовний жаргон, моду, музику та моральний мікроклімат.

Дослідження особистості алкозалежних дозволили виявити низку спільних рис, які впливають на формування молодіжної субкультури. До них відносять:

- слабкий розвиток самоконтролю, самодисципліни;
- низька опірність різним впливам, невміння долати труднощі;
- емоційна нестійкість;
- схильність неадекватно реагувати на фруструючу ситуацію;
- невміння знаходити продуктивний вихід з конфлікту[4].

Отже, особливості формування молодіжної субкультури, є своєрідним проявом самоствердження та самореалізації підлітка в суспільстві.

Сучасному педагогу, якщо він є справжнім професіоналом, необхідно орієнтуватися у формах негативного впливу молодіжної субкультури на формування поведінки підлітка, щоб направити його культурний розвиток у потрібне русло.

Література

1. Заїка Н. Бути собою – головний принцип неформалів. // Прес-центр. – №7 (137) від 13.02.09 р.
2. Карп'як Вадим. Молодіжні субкультури // Спілка української молоді. <http://www.cym.org/ua/content/subcult1.asp>.
3. Молодь і субкультури. Виховна бесіда. // Завуч. – № 1 (331). – С. 23-25.
4. Підласий І. Ідеали українського виховання. // Рідна шк. – 1999. – №3; 2000. – №2, 4.
5. Яременко О.О. Молодіжний рух в Україні. – К.,1996.
6. Верная А. О субкультурах // Субкультуры <http://www.subcult.ru>
7. Кон И.С. Психология ранней юности // Книга для учителя. – М.: Просвещение, 2009. – С. 149-184.
8. Полякова А. Откуда берутся «неформалы»? // Завуч. – 2008. – №15 (345). – С. 9-10.

TO THE QUESTION OF UKRAINIAN FAMILY EDUCATION

Martsenyuk M.O., Associate Professor, Department of Psychology Mukachevo State University, Ukraine

ДО ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКОГО РОДИННОГО ВИХОВАННЯ

Марценюк М.О., К. психол.н., доцент кафедри психології
Мукачівський державний університет, Україна

Сім'я — головний осередок суспільства. Вона відіграє надзвичайну роль у його життєдіяльності — через фізичну й соціокультурну зміну поколінь забезпечує можливість існування суспільства. У сім'ї створюється найбільше суспільне багатство — людина. Тут вона народжується і формується як особистість. Це та клітинка, з якої розпочинається будь-яка держава. Немає країни без сім'ї, сімейно - родинних відносин. Без сім'ї неможливе відтворення населення, його соціалізація і, нарешті, неможливе утворення всіх інших соціальних інституцій. Саме рівень розвитку сім'ї разом з характером праці зумовлюють суспільний порядок, за яким живуть люди в різних державах, за різних історичних умов. Водночас функціонування сім'ї є результатом специфічних соціальних процесів, що відбуваються в суспільстві.

Отже, сім'я — це ніби проміжний стан між суспільством та індивідом. Сім'я неначебто суспільство в мініатюрі.

Порівняно з іншими соціальними інститутами сім'я має певні особливості, що істотно впливають на становлення особистості дитини [4].

В Україні типовою є нуклеарна сім'я з невеликою кількістю дітей (52,1 % — з однією дитиною), із професійно зайнятими батьками, що підтримують здебільшого ділові контакти з родичами. У неповних сім'ях сьогодні виховують 1,5 млн дітей. Внаслідок зменшення реальних доходів родин переважна їх більшість не має можливості створити для дітей сприятливі умови життя.

Отже, сучасна українська сім'я часто не має змоги повною мірою реалізувати свій виховний потенціал. Це спричинюється як особливостями суспільного виховання, так і негативними змінами всередині сім'ї: зниженням її стабільності, малодітністю, послабленням традиційної ролі батька, трудовою зайнятістю жінки, економічними та політичними негараздами в країні і світі, тощо [2].

Виховання у кожній конкретній родині включає реалізацію досвіду багатьох поколінь близьких по крові людей. Поняття "родина" трактується як "... природний осередок найглибших людських почуттів: тут народжується і поглиблюється любов до матері і батька, бабусі і дідуся, роду і народу, пошана до рідної мови, історії, культури". Для кожної родини важливим було і є питання місця проживання чи рідної домівки (оселі). Житло в Україні називали господою, а подтужжя - господарями. Господа мала не абияке значення у виховному процесі. Про неї відгукувалися з повагою і гордістю: "У своїй хаті своя правда, і сила, і воля", "Своя стріха - своя втіха", "Своя мазанка ліпша любої світлиці" і т. п.

Діти були і є бажаними: про них мріяли, їх пестили, за ними тужили, ними пишалися. В українській педагогіці здавна побутують істини, закладені у змісті народних прислів'їв та приказок: "Де діти, там радість", "Діти - окраса дому", "Без гілок не дерево, без дітей - не сім'я", "Діти - основа щастя" тощо.

Найголовнішими та впливовішими вихователями у родині вважалися батьки. Народ шанує тих батьків, які поряд з вимогливістю і справедливістю проявляють чуйність до синів та дочок і, водночас, засуджує ухиляння від батьківських обов'язків. Про батьківство і материнство поширено багато народних висловів: "Мати однією рукою б'є, а другою гладить", "Умієш дітей родить - умієй же їх і вчить", "Гни дерево,

пока молоде, учи дітей, поки малі", "Не той батько, що зродив, а той, що до ума довів", "Учи сина, як годуєш, бо тоді вже не навчиш, як тебе годуватиме".

Українська родинна педагогіка сьогодні розглядається як окрема галузь педагогічного знання, яка містить у собі узагальнений досвід вітчизняного виховання і досліджує його актуальні аспекти, які є суттєвими для нинішніх і наступних поколінь. Вона тлумачиться як "... національний варіант загальнолюдської педагогічної культури, яка в своєрідній формі виражає навчально-виховний досвід, інтереси й прагнення мас". У її науково-термінологічному апараті багато понять, напрацьованих самим народом. Вона сприяє насиченню наукової педагогіки гуманістичними ідеями, вимогами до особистості, спроможними впливати на її становлення в сучасному світі.

Родинна педагогіка впливає на якість виховання дітей у сім'ї, посилює його національну спрямованість. Вона сприяє розвитку позитивної реакції на перевірені часом засоби виховного впливу, які через спілкування передаються від пращурів до нинішнього покоління.

Розглядаючи проблему втілення народних ідей у практику сучасного родинного виховання маємо зазначити, що українська родина як "... компонент системи соціального формування особистості" втілює у собі її духовні, моральні, фізичні, матеріальні надбання, а батьківське виховання з його традиціями є джерелом сімейних цінностей.

Саме тому, серед функцій сім'ї називають найважливіші: економічну, виховну, етнічного відтворення, господарсько-побутову, природного відтворення, сексуально-емоційну і експресивно - рекреаційну.

Однією з найважливіших функцій сім'ї є створення умов для виховання здорової особистості, що обумовлює благополуччя дитини. Для цього необхідно враховувати:

1. Дитина - не просто продукт виховання. Вона сама осмислює сім'ю і себе в ній, визначає свою поведінку, ставлення до сім'ї і до себе самого. Певною мірою дитина - вихователь себе.

2. Діти внаслідок свого обмеженого досвіду, своєрідного мислення інакше сприймають і оцінюють події навколо. Зрозуміти їх поведінку, емоції, переживання і допомогти їм можна, лише поглянувши на світ їх очима.

3. На дітей впливають не тільки навмисні і цілеспрямовані виховні дії, але в рівній або навіть більшою мірою всі особливості поведінки батьків [2].

Визначний український учений Іван Огієнко писав: "... виховувати своїх дітей треба у повній батьківській любові, з повним терпінням. Світ іде вперед, а з ним і діти наші потребують руху". Він доводив думку про важливу роль рідної мови, історії, народного мистецтва, народних ігор, національних традицій, звичаїв і обрядів як основних засобів родинного виховання. В його баченні родинне виховання має базуватись на вітчизняному фольклорі, літературних і мистецьких засадах. Це сприяє формуванню основних складових духовності особистості: національного мислення, естетичних смаків, етичних навиків, правосвідомості тощо [3].

Зазвичай, в українських родинях постійно дотримувались таких моральних заповідей: "Шануй вітця твого і матір твою, щоб тобі було добре і щоб ти довго прожив на землі", "Люби ближнього як самого себе"; шанували моральні чесноти - мудрість, справедливість, мужність, стриманість; поважали "дев'ять плодів Святого духа": любов, радість, мир, терпеливість, добротливість, милосердя, віру, лагідність, поміркованість.

Батько і мати прагнули з наймолодшого віку формувати у своїх дітей національну свідомість, задовольняти духовні потреби, впливати на стан морального і фізичного здоров'я та загартування, психологічний і інтелектуальний розвиток тощо.

У дітей з розвинутою національною свідомістю виробляються стійкі мотиви приналежності до нації, держави, але, водночас, вони здатні й до розуміння проблем інших етносів, допомоги їм у разі необхідності. Результатом батьківського виховання є і сформована у дитини система поглядів, переконань, ідеалів, покликаних впливати на її цілісну орієнтацію.

Виховання в українській родині спрямоване на вироблення у молоді шанобливого ставлення до матері, дівчини, жінки, бабусі; готовність допомагати найменшим, хворим, потерпілим від всіякого лиха; здатність співчувати, жаліти, остерігати тощо. "Сучасна ситуація у сфері сімейних стосунків (зростання кількості одиноких людей як наслідок зменшення народжуваності та значної кількості розлучень, неповні сім'ї, діти, залишені власними батьками та ін.) свідчить про те, що потенційні можливості сім'ї у вихованні в дитини потреби гуманного ставлення до близьких людей значною мірою залишаються не використаними", - стверджують сучасні вчені. А загальновідомо, що духовний світ особистості та її інтелектуальна сфера є наслідком виховання в родині.

Незважаючи на певні зміни та негативні тенденції сучасного суспільства пріоритетами сім'ї залишається виховання та підготовка підростаючого покоління до життя. За сім'єю залишається визнання її духовним центром формування особистості, усвідомлення беззаперечного впливу батьківської мудрості, забезпечення реалізації набутого від попередників життєвого досвіду, поширення знань про моральні цінності свого народу та сприяння їх засвоєнню, попередній розвиток релігійних почуттів молоді [1].

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості: Сходження до духовності: Наук. Видання /І.Д.Бех. – К. : Либідь, 2006. – 272 с.
2. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї: Курс лекцій /О.І. Бондарчук. - К.: МАУП, 2008. – 96 с.
3. Ковбас Б. Родинна педагогіка: У 3-х т. [Т. 1. Основи родинних взаємовідносин. – 288 с.; Том II. Основи родинного виховання] / Б.Ковбас, В.Костів — Івано-Франківськ, 2006. — 288 с.
4. Шнейдер Л.Б. Семейная психология: учебн. пособие для вузов. [Изд. 4-е]. - М.: «Академический проект»; Трикста, 2008. – 730 с.

PERSPECTIVES FOR THE DEVELOPMENT OF MARIUPOL CITY TRAVEL SERVICES IN THE PROTECTION OF HEALTH OF THE POPULATION

Lubchuk O.K., Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Head of the Department of Tourism of the Priazovsky State Technical University

Lunova T.R., Practical Psychologist, Kyiv

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ МІСТА МАРІУПОЛЯ В КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Любчук О.К., доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри туризму Приазовського державного технічного університету

Луньова Т.Р., практичний психолог, Київ

На сучасному етапі функціонування національної економіки Україна проголошує туризм одним із пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури, створює умови для туристичної діяльності. Згідно з даними Всесвітньої ради подорожей і туризму (WTTC) у 2012 році туристичний сектор економіки України налічував 386,0 тис. робочих місць (1,9 % від усіх зайнятих), та сформував 29,0 млрд грн. ВВП (2,2 % від загального ВВП країни), обсяг експортних послуг в туризмі становив 44,9 млрд грн. (6,2 % від загального експорту держави). Україну відвідало понад 23 млн іноземних громадян (включно з одноденними відвідувачами). Проведений моніторинг ефективності діяльності туристичних агентств міста Маріуполя виявив недостатній рівень врахування світових тенденцій розвитку галузі, психології споживача туристичних послуг, сповільнення темпів розвитку в зв'язку з нестабільною соціально-економічною ситуацією. Знаходження та використання соціально-адекватних важелів впливу може сприяти становленню Маріуполя як туристичного центру з його неповторною історико-культурною спадщиною, джерелом поповнення державного та місцевого бюджетів, місцем загальнодоступного, повноцінного відпочинку та оздоровлення. У зв'язку з цим, вивчення туристичних послуг Маріуполя є дуже актуальним на сучасному етапі розвитку економіки міста та регіону, що впливає на ефективність та перспективи їх розвитку.

Метою дослідження є з'ясування перспектив розвитку туристичних послуг міста Маріуполя на основі моніторингу їх сучасного стану.

Маріуполь - найбільше місто на південному сході України в Донецькій області. Місто розташовано на північному узбережжі Азовського моря у гирлі річок Кальміус і Кальчик, є одним з найважливіших центрів металургії та машинобудування, найбільший морський порт України, освітній центр, кліматичний та грязьовий курорт. Розвиток курортної зони Азовського моря на основі благоустрою узбережжя є одним з пріоритетних напрямків розвитку Приазовського регіону. Навколо міста потягнулася смуга курортних селищ: Урзуф, Юр'ївка, Ялта, Білосарайська коса, Мелекіно, Виноградне, Приморське, Піонерське, Сопіно, Бердянське та інші. У радіусі 80 км від Маріуполя розташовані крупні адміністративні райони: Першотравневий (31 населений пункт, 52 бази відпочинку), Волноваський (79 населених пунктів, 1 база відпочинку), Володарський (46 населених пунктів, 2 бази відпочинку).

На узбережжі Азовського моря розташовано 232 оздоровчих установ, в тому числі 15 дитячих, в яких щорічно оздоровлюється та відпочиває близько 300-350 тис. чоловік. На території району є неосвоєні великі запаси лікувальної мінеральної води та лікувальної грязі, які можуть бути використані для цілорічного повноцінного лікування та відпочинку населення України та інших країн. У самому місті Маріуполі налічується 70 лікувальних, лікувально-оздоровчих та медичних установ.

Для становлення міста Маріуполя як туристичної дестинації необхідна наявність як туристичних ресурсів, так і сучасної туристичної інфраструктури, зокрема місця розміщення, харчування, розваг і високорозвинену транспортну систему; пам'ятки, які цікавлять туристів; інформаційні та комунікаційні системи, так як це необхідний інструмент інформування туристичного ринку. Для становлення міста Маріуполя туристичним центром південного сходу України необхідна організація кооперація регіональної та місцевої влади, з місцевими знавцями-краєзнавцями, місцевою бізнес-елітою та туристичними компаніями.

На основі проведеного кафедру туризму ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» (ДВНЗ «ПДТУ») моніторингу ефективності діяльності туристичних агентств міста Маріуполя в створенні іміджу у своїх клієнтів – споживачів туристичних послуг за критерієм «врахування потреб клієнта», зокрема за такими показниками: «комплексність туристичних послуг», «географія туристичних послуг», «довіра до турфірми», «популярність» було з'ясовано, що в місті Маріуполі туристичні послуги (турпослуги) надають 103 туристичних агентств, із них: 9% надають комплексні турпослуги; 18% пропонують географію турпослуг; 12% викликають первісну довіру до турфірми; 22% користуються популярністю серед споживачів.

Висновки. Таким чином, проведений моніторинг дозволив виявити низький рівень врахування психології споживача туристичних послуг, що впливає на ефективність роботи турфірм, а також необхідність підвищення якості маркетингової, комунікативної та психологічної підготовки бакалаврів з туризму, що знайшло реалізацію у варіативній підготовці бакалаврів з туризму у ДВНЗ «ПДТУ». Місто Маріуполь та Приазовський регіон мають різноманітні природні, рекреаційні, історичні, архітектурні та культурні ресурси для розвитку туризму та надання соціально-адекватного комплексу туристичних послуг. Становлення міста Маріуполя як туристичного центра передбачає створення розвинутої туристичної інфраструктури на основі раціонального використання природних, матеріально-технічних, трудових та інтелектуальних ресурсів; приведення якості туристичних послуг до міжнародних стандартів; залучення інвестицій держави, регіону, підприємницьких структур в туристичну сферу; удосконалення системи підготовки туристичних кадрів відповідно до світових тенденцій кадрової підготовки.

Література

1. Афанасьєв О.Є. Промисловий туризм на Дніпропетровщині: напрями, перспективи та досвід використання / О.Є. Афанасьєв // Минуле, сучасне та майбутнє туризму Дніпропетровщини: матеріали обласної відкритої туристсько-краєзнавчої конференції - Д.: ДДЮЦМС, 2006. - С. 88-90
2. Герасименко В.Г. Концепція сталого розвитку туризму: етапи становлення і сучасний зміст / В.Г. Герасименко // «Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи». - 2007. - Вип.1. - К.: Торнар. - С.17-23
3. Голубкова И.А. Макроэкономическая ценность круизного судоходства / И.А. Голубкова // Вісник ДІТБ. – 2012. - № 16. – С. 285 – 289
4. Данильчук В.Ф. Особенности формирования и развития туристических предприятий: монография / В.Ф. Данильчук. – Донецк: Ин-т экономики промышленности, 2006. - 240 с.

PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF THE LONE-PARENT FAMILIES**Slobodianyuk N., Ph.D.**

G.S.Kostiuk Institute of Psychology at the Academy of Pedagogical Science of Ukraine

Problem of the family, its social and psychological characteristics connected with dynamics of the family relations, peculiarities of its influence on the development of the child's personality, psychological assistance to families in difficult situations etc. is of immediate interest in the psychological science from the beginning of the 20th century.

Issues of family types, its specificity, main problems and types of psychological assistance were a primary focus of many outstanding and famous psychologists: A. Adler, E. Berne, M. Bowen, C. Whitaker, E. Erikson, V. Satir, Z. Freud, A. Freud, K. Horney, K. Jung etc.

In science, there are many data on different types of families and their features, styles of parental attitude to children, main problems in the family upbringing. Nevertheless, peculiarities of the social and economic situation in Ukraine create new difficult problems in the field of family relations that require qualitative modernization of the psychological support of the family life, assistance to problem families.

Nowadays, along with increase of the lone-parent families portion as a result of divorce or, more rarely, one spouse death, a number of functionally lone-parent families rapidly increases – those families where one of the parents or both parents emigrate abroad to work.

Consequently, there is an urgent need for a thorough scientific study of functionally lone-parent families. After all, the prospects of spiritual and socio-economic progress of the nation, the development of democracy and civil society in Ukraine directly depends on the psychological atmosphere of the family, the integrity of the internal relations of the family.

On the basis of scientific research of the problems of modern families, the development of programs for the provision of psychological assistance to functionally lone-parent families has begun because most of them belong to the category of young families who bring up children of early, pre-school and junior school age. It is necessary to develop psychological assistance programs for such families in the conditions of work of pre-school and primary schools. However, to date, there are no substantive developments in the field of psychological assistance to functionally lone-parent families.

Substantiation of methods and means of psychological assistance to lone-parent families is impossible without a clear definition of the forms of work of a practical psychologist. In this regard, we note that the terms "psychological counseling", "psychocorrection", "psychotherapy", "psychological support" denote specific types of psychological help. In our opinion, in the case of psychological counseling, this assistance does not entail profound changes in the client's personality, and psychocorrection as well as psychotherapy are focused on the following changes: psychocorrection – specific problems of the person (fears, aggressiveness, etc.); psychotherapy – basic dispositions.

Regarding the term psychological support, then under it, we understand the type of activity of the psychologist, which includes a set of interrelated and interdependent methods, tools that are aimed at providing optimal socio-psychological conditions for the preservation and development of psychological health of the person and his/her society in our family research. Among such methods, priority is given to psychological education (informing), training, conducting training sessions, group meetings, etc., and among means of influence – mainly persuasion and suggestion. Psychological support as one of the types of psychological help has an unconditional prerogative to others in the work of a psychologist who works in the field of education, because he/she is prolonged for the entire period of stay of a child in an educational institution.

A psychologist who works in the education system often meets the parents' request for counseling. Even more often, there is a phenomenon when he sees the need to provide such assistance to the family on the results of psychodiagnosis of children (anxiety, aggressiveness, the presence of fears in the child, which are heavily dependent on the psychological climate in the family), but the parents themselves are not motivated enough to cooperate with a psychologist. As you know, providing psychotherapeutic or counseling assistance to children is possible only with the voluntary consent of parents (except for certain cases provided by law). Therefore, the psychologist poses the task of building new types, forms and methods of working with potential clients that would contribute to the formation of conscious parenting.

Therefore, psychological support may become adequate for the given situation by providing psychological assistance to the person and family. First of all, at a parent's meeting, a psychologist can and must highlight general information about the high probability of certain psychological problems in children (on his own, when circumstances so require), to declare the organization of "meeting groups" for parents, where they can discuss issues that concern them, get the necessary support and information.

The work of "meeting groups" should include the psychological education of parents, raising their level of psychological culture and psycho-pedagogical competence, through the organization of mini lectures by psychologist, group discussions and the use of specially designed training exercises. On these bases, we developed and tested a program of psychological assistance to lone-parent families.

The program is implemented in stages: 1) studying the main problems of lone-parent families, the experiences of children from such families; 2) study of family conflicts, ways of their constructive resolution; 3) the emergence of problematic relationships between spouses in the lone-parent families and disadvantages in the upbringing of children; 4) parents' adjustment to the knowledge of their child, the creation of optimal conditions for its comprehensive development.

The main results of the experimental application of the program of psychological support of one-parent families is the strengthening of the psychological principles of the family on the basis of establishing flexibility, sincerity, empathy of relationships among family members, and, therefore, reducing the conflict potential of the family to overcome emotional coldness, alienation among family members .

The obtained results open up new perspectives of scientific researches of the phenomenon of a lone-parent family.

**ALCOHOL ADDICTION IN STRUCTURE OF POSTSTRESSED DISORDERS
IN ATO SOLDIERS****Kostyantyn D. Gaponov, MD, PhD**

Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education, Kharkiv, Ukraine

Introduction. The current situation in Ukraine is characterized by multitude social-stress factors, resulting in an increase in alcohol consumption & alcohol addiction (AA), which arises as a mechanism to compensate the adverse mental stress and different variant of chronic stress disorder.

Methods. The analysis of open sources of medical information the Ministry of Health and Ministry of Defense of Ukraine for the period 2014 - 2015 years.

Results. Over the period of military mobilization and military personnel participating in counter-terrorist operations in Eastern Ukraine, needed treatment for stress disorders 4876 people. Among them: an acute reaction to stress F43.0 - 3154 persons post-traumatic stress disorder F43.1 - 710 persons adaptive disorder F43.2 - 1012 people. Of the total number of those who were on treatment suitable for further military service recognized by 25% of individuals.

Based on the experience of countries that have results studies of people who took part in the fighting, especially the US and Israel, under which one of the most important consequences of stress disorders are increasing at least 4 times the risk of mental and behavioral disorders due to use of alcohol can expect further growth of cases of alcohol abuse, especially among combatants.

Despite the existing urgency of the problem, the Ukrainian society and the health care system proved unprepared for the new challenges of our time, particularly in the prevention and treatment of alcohol dependence because of participation in full-scale combat. At present, the urgency to develop new approaches to solving this problem is postulated as military and civilian specialists that are compressed with it at all levels of care.

Conclusions. Ukraine has begun a system, which aims to minimize the effects of alcohol among persons who participated in the fighting, through the establishment of measures aimed at prevention of AA, correction level and style of alcohol consumption, enhancing viable and adaptive patterns and highest possible level social inclusion of this group.

**Abstracts and materials of presentations of
III International research & training conference**

Public health – social, educational and psychological dimensions

**17 – 19 AUGUST 2017
Lublin, Poland**

**The John Paul II Catholic University of Lublin
Department of public health, KUL
Department of general psychology, KUL
In cooperation with
European institute of public health
G.S. Kostiuk institute of psychology of the NAPS of Ukraine
& Bogomolets National Medical University
Department of General and Medical Psychology & Pedagogics**

53